

SZEPES MÁRTON*

**AZ EURÓPAI UNIÓ KAPCSOLATA AZ EURÓPAI
REGIONÁLIS BANKOKKAL: GONDOLATOK A
REGIONÁLIS FEJLESZTÉSI BANKOK
SZEREPÉRŐL A NEMZETKÖZI PÉNZÜGYI
RENDSZER REFORMJA KAPCSÁN**

„Eddig vergődött, most már ténfereg,
De serény és így mindig erősebb lesz.
Kegyessé miattunk a szigorú törvény.
Holnap már ügyesek leszünk”

JÓZSEF ATTILA:

Most a teremtés kezdetén vagyunk

A regionalizáció számos olyan előnyt hordoz magában, amely lehetővé teszi a nemzetállamok számára, hogy globalizációból adódó nehézségekkel szembenézzenek. Ugyanakkor az integrációnak, mint folyamatnak megvan az a sajátossága is, hogy a globalizációból származó előnyök elvesztését is okozhatja egyben. A regionalizáció mellett számos érv szól, ami jól jelzi, hogy az államok egy olyan együttműködési formája lehet, amely képes helyes válaszokat adni a globális kihívásokra. Nem szabad azonban megfeledkezni arról sem, hogy nemcsak a globalizációnak, hanem a regionalizációnak is vannak olyan sajátosságai, amelyek túlzott kifejlődése sokkal inkább hátrányos folyamat lehet a nemzetközi élet szempontjából.

A regionalizációnak éppen abban rejlik a kétarcúsága, hogy integrál, vagyis lépéscsúfok a globalizáció útján, ám ugyanakkor alkalmas a globális világgazdaságban kisebb, egymással szemben zárkózott és károsan versengő gazdasági blokkok kialakítására. E kétarcúság szükségessé és megalapozottá teszi a nemzetközi (pénzügyi) intézmények létét és legitim, hatékony működését.

A globalizáció és a regionalizáció ezen tulajdonságait figyelembe véve a globális nemzetközi pénzügyi intézmények részéről szükséges egyik legfontosabb reformlépés az kell legyen, hogy beépítik szervezetükbe és működésükbe a regionális integráció logikáját.¹

* PhD-hallgató, Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar, Pénzügyi Jogi Tanszék.

¹ L. még SZEPES, 2005.

A tagság szempontjából ez elsősorban azt jelenti, hogy a rugalmatlanság jeleit mutató intézmények nem ragaszkodnak tovább a tagállami tagsághoz, hanem lehetővé teszik regionális integrációk tagságát saját szervezeti felépítésükben.

Meg kell azonban határozni, hogy mik azok a vonások, amik egy pénzügyi intézményt regionálissá, illetve globálissá tesznek. Ennek szem előtt tartásával kerül sor az egyes európai regionális bankok intézményi elemzésre, melyből fény derül ezen bankok EU-val való kapcsolatára is. Az elemzésre – neoliberais, neofunkcionalista alapon – az egyes régiók integrációjának mélyülését (és ezzel együtt a regionális szintű kulcsvaluták kialakulását), intézményesülését, valamint az Európai Unió további terjeszkedésének szükségességét előfeltételezve kerül sor.¹

AZ EURÓPAI UNIÓ BŐVÍTÉSI POLITIKÁJA ÉS AZ EURÓPAI SZOMSZÉDSÁGI POLITIKA, MINT AZ UNIÓ KÜLKAPCSOLATAINAK ESZKÖZE

Az Európai Szomszédcsági Politika csakúgy, mint a bővítési politika – szemben a közösségi szakpolitikákkal –, együtt a gazdaságpolitikai koordinációval és a közös monetáris politikai irányítással és tulajdonképpen a Közös Kül- és Biztonságpolitikával (*Common Foreign and Security Policy*, CFSP) is, az Unió expanzív gazdálkodási stratégiájának eszközeiként szolgálnak.

A bővítési politikáról és a szomszédcsági politikáról általában

Az európai integráció fejlődése szempontjából eddig egyik legsikeresebbnek tartott külkapcsolati eszköz az Unió bővítési politikája. Sikere aligha kérdőjelezhető meg az Unió szempontjából, hiszen kritériumrendszerével és különböző pénzügyi eszközeivel viszonylag stabil gazdasági és politikai helyzetbe hozott közép- és kelet európai országokat sikerült teljes tagságként integrálnia. A legutóbbi két bővítéssel azonban számos belső politikai kérdés merült fel, mely további intézményi, sőt ennél mélyebb, az Unió jövőjét érintő kérdéseket vetnek fel. Ilyen például a további bővítés megvalósíthatóságának problémája az Unió abszorpciók képességének tükrében.

Az Európai Unió expanziójának szükségességéből, nem következik egyértelműen a válasz arra a kérdésre, hogy az expanziónak a teljes tagság formájában kell-e megtörténnie, netán elegendő az egységes piac megvalósításáig erősíteni az együttműködést, vagy esetleg még ennyire sem kell, illetve lehet mélyíteni az integrációt a jelenlegi szomszédokkal.

Az előreláthatóság e hiányát valamelyest tükrözi az Európai Unió közös külpolitikájának keretein belül² újonnan kialakított, Európai Szomszédcsági Politika (*European Neighbourhood Policy*, ENP) is.

¹ Az előfeltételezés azért szükséges, mert ehelyütt nincs lehetőség ezen alapvetés melletti érvelésre.

² Az Európai Szomszédcsági Politikának csak a jogi alapját adja az TEU V. címe alatt szereplő Közös Kül- és Biztonságpolitika. Az EU 2007. évi költségvetésében azonban két külön címben szerepelnek az Európai Szomszédcsági Politikával és a Közös Kül- és Biztonságpolitikával kapcsolatos tervezett kiadások, mégpedig az „EU, mint globális szereplő” elnevezésű fejezet alatt. Az Európai Alkotmányt Létrehozó Szerződés viszont már kifejezetten rendelkezik az Unió és a

Az EU–10 2004. évi csatlakozását követően megváltoztak az Unió határai. Ez a változás felvetette az EU viszonyát új szomszédaival, s ezzel együtt ismét felmerültek az EU abszorpciós képességét érintő, valamint az ahhoz kapcsolódó egyéb alapvető külpolitikai kérdések, tekintve, hogy eddig vitathatatlanul a bővítés volt a leghatékonyabb külpolitikai eszköz az Európai Unió kezében. Az EU befogadóképessége körüli kérdések azonban óvatosságra intettek, s ez az óvatosság úgy fogalmazódott meg,¹ hogy a jövőbeni tagság kérdését egyes országok vonatkozásában eleve kizárta az Unió. Minthogy az TEU 49. cikke lehetővé teszi, hogy bármely olyan európai állam kérhesse a felvételét az Unióba, amely tiszteletben tartja az Unió alapelveit,² ³ nyilvánvaló volt, hogy nem az európai országokat fogja eleve kizárni a csatlakozási stratégiából, hanem a nem-európai mediterrán országokat.⁴ Ezzel együtt is minden további bővítésről való döntés természetesen előzetes vitát feltételez az Unió befogadóképességéről, földrajzi határaitól. Figyelembe véve a fennálló körülményeket, a viszonylag újnak mondható Európai Szomszédsági Politikát azzal a céllal alakította ki az Unió, hogy az az új kapcsolatok fejlesztésének keretében szolgáljon, de amely középtávon nem jelenti az EU-tagság, vagy az uniós intézményekben betölthető szerep lehetőségét. Ennek megfelelően bármilyen gyakorlati kérdés, amit a szomszédság és a közös közeledés felvet, a csatlakozás kérdésétől külön kezelendőnek tekintendő.

Az új stratégia tehát középtávra szól, és ennek okán nem számol az TEU 49. cikkében foglalt lehetőségekkel sem. Minthogy azonban – a tagsággal, mint az integráció legteljesebb formájával nem számolva – a legmélyebb integráció az egységes piacon való részvétel, az ENP legtávlatibb gondolata is csak a piaci integráció, az viszont minden egyes szomszédos országot érint.

Az ENP-nek alapvető célkitűzése, hogy megelőzze politikai, gazdasági, illetve társadalmi törésvonalak kialakulását az EU és az új szomszédos országok között, és egyúttal felkínálja számukra a lehetőséget, hogy részt vegyenek az Unió különböző tevékenységeiben. Ennek alapvető eszköze egy tartalmasabb politikai, biztonságpolitikai, gazdasági és kulturális együttműködés lenne, s e megkülönböztetett kapcsolatoknak „a közös értékrend iránti elkötelezettség”⁵ adja meg az alapot.

szomszédok kapcsolatáról, ám azt nem a közös kül- és biztonságpolitika fejezete (III. rész, V. cím, II. fejezet) alatt, hanem külön címben (I. rész, VIII. cím) teszi. Ez azt is sejteti, hogy az ENP szerepe a jövőben nőni fog, míg a csatlakozási politikáé (ennek függvényében) csökkeni.

¹ Communication from the Commission to the Council and the European Parliament, Wider Europe— Neighbourhood: A New Framework for Relations with our Eastern and Southern Neighbours, Brussels, 11.3.2003 COM(2003) 104 final.

² TEU, Art. 6. (1). Az Unió a szabadság, a demokrácia, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartása és a jogállamiság elvein alapul, amely alapelvek közősek a tagállamokban.

³ Az Európai Alkotmányt létrehozó szerződés ezen a téren nem mutat változást. (I. rész, IX. cím, I–58 cikk.)

⁴ Algéria, Egyiptom, Izrael, Jordánia, Libanon, Líbia, Marokkó, Palesztin Fennhatóság, Szíria, Tunézia.

⁵ „Commitment to shared values” E közös értékrend úgy is, mint az emberi méltóság, szabadság, demokrácia, egyenlőség, joguralom és az emberi jogok tiszteletben tartása, alapvetően az Európai Unió tagállamai, illetve az EU által képviselt értékeket („common values”) jelenti. A közös értékrend, mint „shared values” tehát annyiban közös, hogy a szomszédos országok elkötelezik magukat ezen értékek érvényre juttatása mellett oly módon, hogy csatlakoznak bizonyos – elsősorban európai – nemzetközi szerződésekhez.

A Szomszédügyi Politika nem kizárólag gazdasági vonatkozású. Az ENP keretén belüli együttműködés kiterjed politikai, szociális, biztonsági és kulturális kérdésekre egyaránt. Politikai vonatkozása a megerősített, illetve intenzívebb politikai párbeszédet, a partner országok részéről a demokratizálódás irányába ható reformokat jelent. Szociális szempontok közt elsősorban olyan, a migrációval is összefüggő kérdések kapnak hangsúlyt, mint például a foglalkoztatás növelése a partner országban. A biztonságpolitikai együttműködés fő eleme a terrorizmus elleni harc, a kulturális együttműködés mélyítése pedig többek közt a felsőoktatási kapcsolatok javításának különböző formáit érinti.

A jövőbeni gazdasági integráció alapvető feltétele, hogy a partnerországok eredményeket mutassanak fel a közös értékek érvényre juttatása terén, melyek elsősorban a szakpolitikai, illetve általában a politikai rendszert érintő reformok útján valósíthatók meg. Amennyiben tehát a partnerországok érzékelhető eredményeket tudnak elérni, az az első lépés lehet a – számukra is előnyös – gazdasági integráció útján.

A szomszédi viszony reálgazdasági értelemben vett megerősítését – másképp fogalmazva az EU terjeszkedésének megalapozását – jelenti az ENP-nak az energia-politikával¹ és szállítványozással, illetve személyszállítással kapcsolatos törekvései, melyek megfogalmazott célja a szomszédos országok és az EU közti kapcsolatokat fokozása mind mennyiségileg, mind az infrastrukturális feltételek javítása útján.

Természetesen az ENP nem áll meg az energiapolitikai együttműködés fontosságának hangsúlyozásánál, hanem távlati igényként kiemeli a makrogazdasági, pénzügyi stabilitás jelentőségét, s ezekkel együtt a külföldi tőke vonzásának, az adózási környezet javításának, és általában a piac – WTO alapelvei szerinti – nyitásának a szükségességét a partnerországok részéről.

Az EU stratégiája egyszerre épül az Unió és a partnerországok közötti multilaterális–regionális, illetve bilaterális együttműködésre. Ennek értelmében az EU részben egységesen kezeli a keleti, illetve déli szomszédait, másrészt amellett, hogy szorgalmazza a partnerországok egymás közötti integrációját, lehetőséget biztosít az egyes országoknak a gyorsabb fejlődésből adódó differenciált kapcsolatra magával az Unióval. Ez a fajta taktika magában hordja azt az eszmei értéket, hogy az egyes szomszédos országoknak egyenlő feltételeket, esélyeket biztosít, ám ugyanakkor elkerüli azt a nehézséget, ami a közel húsz országgal való viszony egységes kezeléséből adódna. Vagyis a gyorsabban alkalmazkodó szomszédoknak megadatik az integráció fokozataiban való gyorsabb előrelépés, s ezzel együtt az EU is hamarabb biztosíthat magának hatékonyabb hozzáférést az adott ország piacához, erőforrásaihoz.²

A kölcsönös előnyökre való támaszkodás tetten érhető abban, hogy míg a szomszédos államok – amelyek történetesen fejlődő országok – a mélyebb integráció lehetőségével némileg vitatható esélyt kapnak egy stabilabb politikai, gazdasági és pénzügyi rendszer kialakítására, addig az integráló Európai Unió egyrészt stabilizálja a környező államok működését, és így az jobb környezetet teremt a gazdasági,

¹ Oroszország, a Kaszpi Tenger medencéje, a Közel–Kelet, és Észak–Afrika, ez utóbbiak közül elsősorban Algéria, Egyiptom, Líbia jelentős kőolaj és földgáz tartalékokkal rendelkeznek, míg Ukrajna, Belorusszia, Marokkó és Tunézia fontos tranzit országok az EU szempontjából.

² Érdemes lehet végiggondolni, hogy ennek milyen hatása lehet az EU és a kevésbé gyorsan fejlődő partnerország viszonylatában a partnerországok közti regionális fejlődés ösztönzése fényében.

pénzügyi befektetéseknek, másrészt a szomszédok bizonyos fokú integrációjával hatékonyabb hozzáférést biztosít; gazdasági bővülési lehetőségeket is teremt magának.

A bővítési és szomszédosági politika az uniós külkapcsolatoknak csak egyik eszköze, mely a többi ilyen eszközzel kiegészülve egy bonyolult, a rendszertelenség – és ezért a hatékonyság hiányának – érzetét keltő halmazt alkot. Az összhang megteremtésére természetesen törekszik az Unió. A *par excellence* tagállami külpolitikát a CFSP keretein belül fogják össze. A pillérek közötti, vagyis a CFSP és a többi közösségi pillérbe tartozó külkapcsolati eszközök összhangját az Európai Tanács hivatott biztosítani, míg az Unió belső szakpolitikáinak külső képviselőjének összhangjáról a Tanács és Bizottság gondoskodik hatásköreiknek megfelelően.¹ Nincs viszont olyan európai uniós eszköz, amely a tagállami szinten alakított szakpolitikai kérdések külkapcsolati vonatkozásait közvetlenül fogná össze.² A közösségi szakpolitika, a gazdaságpolitikai koordináció és a közös monetáris politikai irányítás külső kapcsolatokban történő képviselője hatással van az Uniónak egyrészt a univerzális, másrészt a regionális nemzetközi pénzügyi intézményekkel való kapcsolatára.

Ezzel szemben a bővítési és szomszédosági politika – minthogy alapvetően harmadik országokat érintenek – az Uniónak csak a multilaterális fejlesztési bankokkal, s azok közül is elsősorban a regionális pénzügyi intézményekkel való kapcsolatát befolyásolja jelenleg.

Az Európai Unió szomszédosági politikáját támogató fiskális jellegű és banki finanszírozási rendszer

A kitűzött célok megvalósítása érdekében az EU számos formában jelentős pénzügyi eszközöket szán a szomszédosági politika végrehajtására. Ez az összeg folyamatosan növekedett az elmúlt években. A finanszírozási programok egy része régiókhöz kötődik. Oroszországnak és a Nyugati Új Független Államoknak az EU elsősorban a TACIS programon³ keresztül juttatott támogatást, de a PHARE és INTERREG kereteiből is juttat az érintett országok részére, míg a Mediterrán országokkal kapcsolatos projekteket főként a MEDA program⁴ keretein belül finanszírozták. Az Európai Unió által képviselt értékek harmadik országokban történő érvényesítésének pénzügyi segítségével hozták létre az Európai kezdeményezés a demokráciáért és az emberi jogokért⁵ elnevezésű programot. Az Unió úgynevezett Makro-pénzügyi Támogatást⁶ is nyújt olyan harmadik országoknak, amelyek nagymértékű fizetésimérleg finanszírozásra szorulnak. Az Európai Unió 2007 és 2013 közötti időszakra szóló pénzügyi perspektívájának hatálybalépésével egy időben vezetik be az Európai Szomszédosági és Partnerségi Eszközöket (*European Neighbourhood and Partnership Instruments*, ENPI), annak érdekében, hogy a szomszédosági politika finanszírozása átláthatóbb módon, egyszerűbb

¹ TEU, Art. 3.

² Ismerte a CFSP jogi és intézményi rendszerét érdemes lehet elgondolkodni azon, hogy mennyiben lehet azokat alkalmazni e problémás szakpolitikákra, a Tanácsban történő miniszteri egyeztetéseken túl.

³ A TACIS programot a 99/2000 EK, EURATOM Tanácsi rendelet alapozza meg jogilag.

⁴ A MEDA program jogi alapját a 1488/96 EK Tanácsi rendelet, valamint a MEDA II-re vonatkozó 2698/2000 EK Tanácsi rendelet biztosítja.

⁵ European Initiative for Democracy and Human Rights (EIDHR).

⁶ Macro Financial Assistance (MFA).

ben és hatékonyabban folyhasson. Ennek következtében a már meglévő támogatási eszközök nem szűnnek meg, hanem 2007-től az ENPI-vel mintegy kiegészítik egymást, s a határokon átívelő projektek támogatását fogják szolgálni. Lényegében tehát az ENPI-vel olyan projektek finanszírozhatóak, amelyeket együtt kezdeményez EU tagállam és partnerország, mindkettő javát szolgálja, s amelyek jellegzetességükkel fogva kiegészítik az Unió határainak csak egyik oldalán alkalmazható külső, vagy belső támogatási eszközöket. A finanszírozás egyik alapelve a kofinanszírozás, melynek értelmében a projekteknek alkalmasnak kell lenniük a kofinanszírozásra többek közt tagállamok, regionális és helyi hatóságok, EEA országok, Svájc, és más donor országok, nemzetközi szervezetek, vállalkozások, nem állami szereplők és a partnerországok és régiók vonatkozásában. Az ENPI-t szabályozó rendelet¹ értelmében a kofinanszírozásra lehetőség van párhuzamos és társfinanszírozás formájában egyaránt.²

2000-től 2006-ig a TACIS-on keresztül 94,3 millió, míg a MEDA-n át 86,4 millió eurót allokált az Unió, ami összesen 180,7 millió eurót tesz ki. A következő hét évre szóló pénzügyi perspektíva viszont már 11 967,0 millió eurót irányoz elő csak az ENPI-re. Mindezen programokon túlmenően az Unió, saját költségvetése terhére garanciát nyújt az Európai Beruházási Bank (*European Investment Bank*, EIB) részére olyan be nem folyt, de esedékes kifizetésre, amelyeket Oroszországban, és a Nyugati Új Független Államokban megvalósuló beruházási projektekhez kapcsolódóan nyitott.³ Ezen felül említendőek meg a Közösség által az EBRD számára folyósított összegek.⁴

A fiskális jellegű támogatásokon túl az Európai Unió jelentős mennyiségű pénzt allokál a Mediterrán térségbe az EIB *Facility for Euro-Mediterranean Partnership* (FEMIP) elnevezésű programja keretében, s közvetetten az EU szomszédsági politikáját szolgáló tevékenységet végez az Európa Tanács Fejlesztési Bank (*Council of Europe Development Bank*, CEB), valamint az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (*European Bank for Reconstruction and Development*, EBRD) is.

Míthogy az említett programokon keresztül az Unió, illetve elsősorban az európai államok alapvetően gazdasági fejlődést serkentő beruházásokat támogatnak, ezek a pénzügyi programok az EU intézményekkel és szervekkel, valamint regionális

¹ Regulation (EC) No 1638/2006 of the European Parliament and of the Council of 24 October 2006 laying down general provisions establishing a European Neighbourhood and Partnership Instrument.

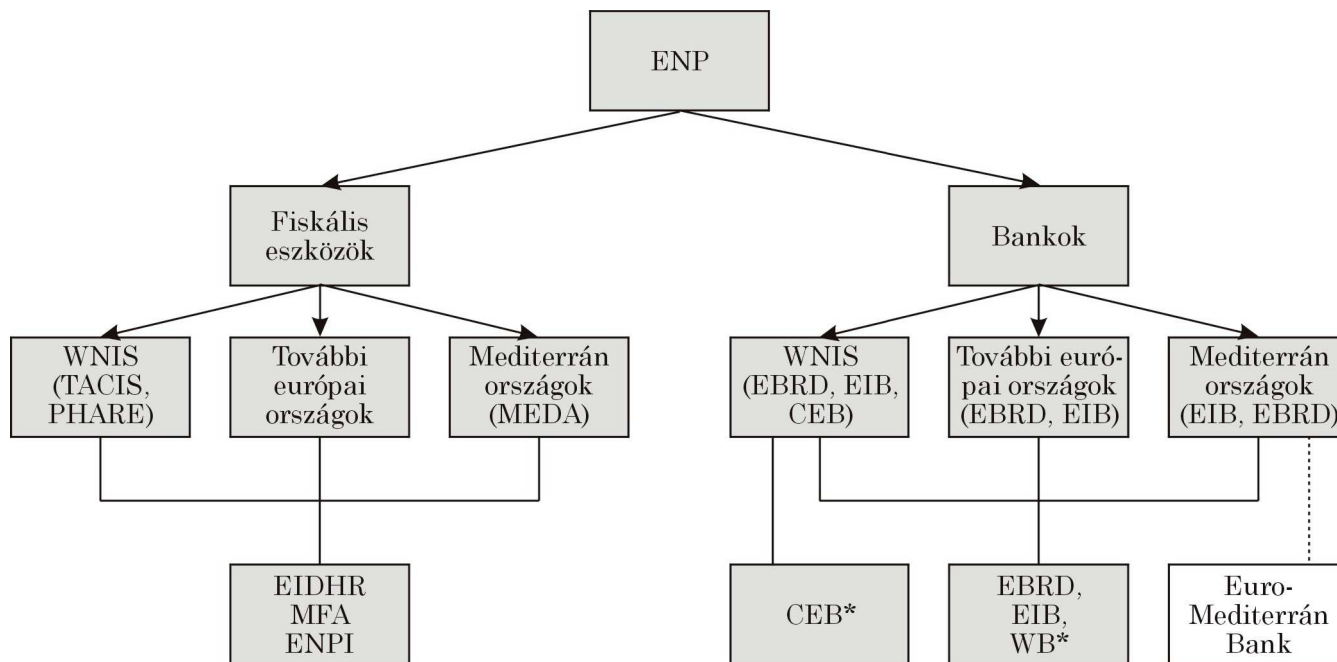
² A párhuzamos finanszírozás valósul meg, ha a projekt jól elkülöníthetően több alprojektre oszlik és mindegyik alprojektet más partner finanszíroz, oly módon, hogy a finanszírozás végső felhasználása mindig beazonosítható. Ezzel szemben együttfinanszírozás létrejöhet társfinanszírozás (joint cofinancing) formájában is, amikor a költségek fedésére szánt összeget akként gyűjtik össze a résztvevő partnerek, hogy a forrás, a projekt keretében végzett tevékenységekhez köthetően nem beazonosítható.

³ 2005/48/EK: A Tanács határozata (2004. december 22.) közösségi garancia megadásáról az Európai Beruházási Bank számára az Oroszországban, Belaruszban, Moldovában és Ukrajnában megvalósuló bizonyos típusú projektekhez nyújtott hitelekkel kapcsolatos veszteségekre, 1. cikk.

⁴ Európai Közösség az EBRD tevékenységéhez való halmozódó hozzájárulásai elérik a 2,3 milliárd eurót. (Statement by Joaquín Almunia Governor for the European Community, EBRD Annual Meeting, London 21–22 May 2006.)

pénzügyi intézményekkel együtt alkalmasak arra, hogy az általuk érintett térségben kiváltsák a Bretton Woods-i intézmények tevékenységét.¹

¹ LÁNYI 1997b.

EIDHR, MFA, ENPI: olyan programok, melyekből mindegyik ENP ország juthat támogatáshoz.

** A bankok bármely variációjában történhet kofinanszírozás. (kivéve önmagukkal).*

A szaggatott vonal arra utal, hogy az E-MB jelenleg nem létezik.

1. ábra

Az Európai Unió szomszédsági politikáját támogató fiskális jellegű és banki finanszírozási rendszer

Mindez arra enged következtetni, hogy a jelenlegi finanszírozási rendszer nem csak az Európai Unió tagállamai kapcsán, de az Unió szomszédos országaival kapcsolatban is csökkenti az IMF és a Világbank (csoport) szerepét. Vagyis: az EU, külpolitikájának azon sajátossága miatt, hogy nem egyszerűen együttműködésre törekszik szomszédaival, hanem bizonyos mértékű gazdasági integrációt kíván megvalósítani azokkal, a kölcsönös érdekek érvényesülése érdekében több csatornán keresztül, különböző célokra nyújt jelentős támogatásokat, hiteleket, pénzügyi segítséget. Ezzel a régió vonatkozásában majdhogynem szükségtelenné teszi az ikerintézmények jelenlegi pénzügyi–műveleti funkciójuk szerinti működését.

Az ikerintézmények szükségtelenné válása azonban csak látszólagos.

EURÓPAI REGIONÁLIS PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEK

A nemzetközi pénzügyi intézmények jelentőségében bekövetkezett eltolódásokra hívja fel a figyelmet MICHAEL KLEIN¹ is, amikor összegyűjti az 1980–as és 1990–es években lezajlott főbb változásokat és azok okait. KLEIN utal egyrészt a támogatások szerepének változására, másrészt a hagyományos projektfinanszírozás Világbanknál bekövetkezett visszaesésére. Az előbbi bekövetkeztének két okát látja, melyből az utóbbit a következőképpen kapcsolja össze a multilaterális fejlesztési bankok és a külpolitikai eszközökben bekövetkezett változásokkal. KLEIN szerint a hidegháború 1980–as évek végén történt befejeződésével együtt megszűnt a Világbank hitelezési tevékenységének támogatása mögötti külpolitikai motiváció. „1986 és 1996 között az állami támogatások GDP–hez viszonyított százalékos aránya 0,35%–ról 0,25%–ra csökkent.” (KLEIN 1998: p. 38.) Meglátása szerint ezen változással egy időben, a regionalizáció felerősödésével megnőtt a regionális fejlesztési bankok Világbankhoz viszonyított fontossága, tekintettel arra, hogy azok céljai sokkal inkább megfeleltek tulajdonosaik külpolitikai célkitűzéseinek.

A másik fő jelenség, vagyis a hagyományos projektfinanszírozás visszaesésének okát abban látja, hogy az 1980–as években számos fejlődő ország erőfeszítéseket tett költségvetési hiányának lefaragására, minek folytán jelentősen csökkent a világbanki kihelyezések volumene. Ezzel együtt számos fejlesztési bank tőkéjét megemelték, ami viszont az arányok további eltolódását eredményezte, hisz ily módon a regionális bankok könnyebben vettek át piaci részesedést a Világbanktól. A szerző szerint azzal, hogy a Világbank meg kívánt maradni a végső hitelezői szerepkör mellett, menthetetlenül tudomásul kellett vennie hitelnyújtási volumenének csökkenését. KLEIN észrevételeit ki kell egészíteni egyrészt azzal, hogy a fejlődő országok deficitcsökkentő törekvései lényegében a korábban már kifejtett közgazdasági paradigmaváltásnak tudható be, amelyet egyébként maga a Nemzetközi Valuta Alap is igyekezett rákényszeríteni tagjaira a Washingtoni Konszenzus néven illetett közgazdasági alapelveken keresztül. A másik kiegészítés a regionális fejlesztési bankoknál bekövetkezett tőkeemeléshez kapcsolódik. Nem csak arról van ugyanis szó, hogy az általa említett Ázsiai Fejlesztési Bankban (*Asian Development Bank*, ADB) és az Amerika–közi Fejlesztési Bankban (*Inter–American Development Bank*, IDB) az 1990–es évek elején megnövelték az alaptőkét, de ekkor hozták létre az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bankot is, melynek operációs területe az akkori rendszerváltó fejlődő országok jelentős részét lefedte.

¹ KLEIN 1998.

KLEIN tehát rámutat arra, hogy az elmúlt két–három évtizedben a közgazdaságtani gondolkodásban, a pénzügyekben és a külpolitikai prioritásokban bekövetkezett változások nagymértékben átalakították a fejlesztési bankok rendszerében fennálló hangsúlyokat, melynek következtében a külpolitikai célok megvalósítása eszközeként immáron nem annyira a globális Világbank szerepel, hanem sokkal inkább a regionális fejlesztési bankok. Ezt a tendenciát támasztják alá az Európai Unió szomszédsági politikáját támogató fiskális jellegű és banki finanszírozási rendszerében kimutatott számadatok is.

Az, hogy a regionális bankokban hogyan képes megjelenni a külpolitikai motiváció, jól tetten érhető a bankok célkitűzéseiben. A regionális pénzügyi intézmények vizsgálata kapcsán azonban felmerül egy további kérdés is, miszerint hogyan határolhatóak, és határolandóak el egymástól a globális és regionális pénzügyi intézmények. E probléma megoldásának jelentősége abban áll, hogy annak révén közelebb lehet kerülni annak a kérdésnek a megválaszolásához, hogy mi a szerepe az egyes nemzetközi pénzügyi intézményeknek a pénzügyi világrend megreformálásában, s mit kell tenniük e szerep betölthetősége érdekében. A probléma mélyebb elemzéséhez nem elegendő a regionális fejlesztési bankok szabályozásának elemzése, szükséges megvizsgálni az Európai Központi Bank regionalizációban betöltött szerepét és helyét is, annak ellenére, sőt talán éppen azért, mert többek közt pénzügyi szabályozó szerepénél fogva teljesen más, mondhatni tisztább helyzetben van, mint a fejlesztési bankok.

AZ EURÓPAI REGIONÁLIS PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEK CÉLJAI, FELADATAI

Az Európai Központi Bank céljai, feladatai

A Központi Bankok Európai Rendszere és az Európai Központi Bank létrehozását az európai szintű monetáris politika kialakításáról folyó évtizedes viták után végül a Maastrichti Szerződésben tűzték ki célul.

A TEC 105. cikke (1) bekezdése kimondja, hogy az ESCB elsődleges célja az árstabilitás fenntartása. Az ESCB másodlagos célként – vagyis az árstabilitás veszélyeztetése nélkül – támogatja a Közösségen belüli általános gazdaságpolitikát azzal a céllal, hogy hozzájáruljon a közösségi célkitűzések megvalósításához. Az ESCB és az ECB statútuma pedig az ECB döntéshozó szerveit hatalmazza fel az ESCB irányításával.¹

Ebből következik, hogy az ECB célja és feladata szintén az árstabilitás fenntartása, valamint a közösségi célkitűzések megvalósításának segítése.

Az 105. cikk (1) bekezdése nem szól arról, hogy az árstabilitás fenntartását milyen területi hatállyal kell érvényesítenie. Hogy e tárgyi hatály meddig terjed, arra egyrészt az ESCB-t létrehozó TEC természetéből, másrészt szerkezeti felépítéséből, harmadrészt a 105. cikk (2) bekezdés első francia bekezdéséből lehet következtetni, mely utóbbi szerint az ESCB alapvető feladata a Közösség monetáris politikájának meghatározása és végrehajtása.

A TEC egy nemzetközi szerződés, melyet az elfogadáskor aláíró felek és a szerződéshez később csatlakozó országok írtak alá. Minthogy a nemzetközi szerződés csak

¹ Protocol on the Statute of the European System of Central Banks and of the European Central Bank (ESCB/ECB Statute), Art. 8.

a szerződő felek tekintetében keletkeztethet jogokat és kötelezettségeket, teljesen nyilvánvaló, hogy az árstabilitással kapcsolatos területi határok a szerződést aláíró és derogációval nem rendelkező országok gazdaságára vonatkozik.

A TEC szerkezeti értelmezéséből következik, hogy a szerződés VII. cím, 2. fejezetében meghatározott monetáris politika a Közösség monetáris politikája, s az ESCB-nek is csak a saját területén kell az árstabilitásra törekednie.

Mindez nem is igényelt volna különösebb elemzést, ha nem az Európai Unió külső kapcsolatai lennének középpontban. Az árstabilitás fenntartásának azonban vannak külső vonatkozásai is, amelyek egyrészt a globális viszonyokban érvényesülő monetáris politikai és valutáris összefüggések, másrészt tágabb keretben a fiskális és gazdaságpolitikai összefüggésekből adódnak. A Közösségen – pontosan az eurózónán belül – az ECB szabályozni tudja a pénzügyeket. Ahhoz viszont, hogy teljes hatékonysággal végezze feladatát, figyelembe kell venni nem csak a Közösségen belüli, hanem az azon kívüli pénzügyi és gazdasági összefüggéseket, vagyis a teljes nemzetközi kontextust is.

A világ bármely térségében, vagy akár országában bekövetkezett pénzügyi válságnak, ugyanúgy hatása lehet az eurózóna belső árstabilitására, mint például az olajárakban bekövetkezett esetleges növekedésnek. Ebből kifolyólag az ECB-nek nem elég az árstabilitás belső tényezőire figyelnie, hiszen minél biztosabb a stabilitás nemzetközi kontextusban, annál könnyebben tartható fenn a belső árstabilitás.

A korábbi gondolatmenetnek megfelelően, miszerint a regionális integrációk fejlődése nagyban hozzájárulhat a globális méretű pénzügyi stabilitáshoz, az ECB-nek hosszútávon nem csak az a feladata, hogy szabályozási tevékenységével biztosítsa a belső árstabilitást, de az is, hogy az érintett nemzetközi pénzügyi intézményeken és bilaterális kapcsolatain keresztül is segítse a regionális szintű kulcsvaluták kialakulását, akár az amerikai dollár dominanciájával szemben is. Az ECB az erős és stabil euró fenntartásával belső eszközein keresztül már eleve ebbe irányba hat, kérdés azonban, hogy mennyire tudja, akarja igénybe venni az ECB a külső eszközöket, illetve milyen eszközei vannak az árstabilitás hosszú távú biztosítása érdekében.

Az árstabilitással kapcsolatos kérdéskör rámutat arra, hogy az ECB feladatait csakis nemzetközi környezetbe helyezve lehet teljes körűen értelmezni, azonban az a tény, hogy a külső, globális árstabilitásra csak a belső árstabilitás érdekében kell törekednie, megvilágítja, hogy céljait tekintve az ECB tisztán regionális intézmény.

Az Európai Beruházási Bank céljai, feladatai

A második világháborút követően Európa gazdasága fejlődésének talán legfőbb hajtóereje a gazdasági integráció lett. Az európai integrációt megkezdő nyugat európai országok gazdasága számos jellemzőben hasonlított, de ezzel együtt sok eltérés is mutatkozott köztük mind fejlettség, mind struktúra tekintetében. Ezért 1957-ben a Római Szerződéssel hozták létre az Európai Beruházási Bankot. A bankra vonatkozó szabályok ebből kifolyólag – csakúgy, mint az ECB esetében – az Alapszerződésben és az ahhoz csatolt jegyzőkönyvben találhatóak.

Az Európai Beruházási Bank feladata, hogy a tőkepiac igénybevételével és saját forrásai felhasználásával a Közösség érdekében hozzájáruljon a közös piac kiegyensúlyozott és egyenletes fejlődéséhez.¹ Az akkori Európai Gazdasági Közösség – de

¹ Római Szerződés, 130. cikk.

szintű a mai Európai Unió – tagállainak gazdaságában fennálló különbségek csökkentése végett az EIB olyan kölcsönöket és garanciákat nyújt(ott), amelyek a kevésbé fejlett régiók fejlesztését szolgáló projektek finanszírozását segítik, segítetik elő. Emellett olyan projekteket is finanszíroz, melyek több tagállam közös érdekét szolgálják.

Egy másik finanszírozott csoport azon projekteket fedi le, melyek a vállalkozások modernizálását, átalakítását, illetve a közös piac fokozatos létrehozása folytán szükségessé váló új tevékenységek kialakítását foglalják magukba.¹ Míg az első projekt-csoport a fejlettségbeli különbségek csökkentését célzó terveket jelenti, addig a második csoportba azok a fejlesztési tervek tartoznak, melyek az Unió gazdasági struktúrájának folyamatos alakítását segítik elő.²

Az említett projektek az Unió tagállamaiban történő beruházásokhoz kapcsolódnak, ám a Bank az Európai Unióon kívüli műveleteket is végez. Ilyenek például a FEMIP elnevezésű programja, melynek keretében jelentős volumenű tőkét helyez ki a Mediterrán térségbe. De az EIB a tagjelölt országokban, a nyugat-balkáni országokban, sőt az afrikai, karibi és csendes óceáni térség országaiban (*Africa, Caribbean, Pacific*, ACP), Latin-Amerikában, Ázsiában is végez pénzügyi műveleteket.

Az a kitétel azonban, hogy az EIB a Közösség érdekében végzi feladatát, mintegy átfogva az EIB tevékenységének teljes körét, azt az elvárást támasztja a Bankkal szemben, hogy akár az Unióon belül, akár az Unióon kívül végzi a tevékenységét, az minden esetben a közös piac fejlődését célozza és a Közösség érdekeivel összhangban történjen.

Ez a jogszabályi kitétel eredményezi azt, hogy az EIB saját magát politika-vezérelt (*policy-driven*) banknak tekinti, amely az Unió szakpolitikáit saját Társasági Működési Tervébe (*Corporate Operational Plan, COP*) beépítve segíti ezen szakpolitikák végrehajtását. Ennek értelmében az Unióon kívüli tevékenységének nagy része az Unió fejlesztési együttműködési politikájához kapcsolható. A Mediterrán térségbe, tagjelölt országokba és a nyugat-balkáni országokban allokált eszközei pedig a Szomszédosági Politika banki finanszírozásának képezik egy meghatározó részét.

Az Alapszerződések és a jegyzőkönyvek rendelkezéseinek alapján az EIB – kizárólag céljait tekintve – az ECB-hez hasonlóan tisztán az Európai Unió érdekeit szolgálja.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bank céljai, feladatai

Az Európa Tanács Fejlesztési Bankot 1956-ban alapították, s így ez a legrégebben létező nemzetközi fejlesztési bank Európában.

A CEB egyik legfőbb célja, hogy segítsen a felmerülő olyan problémák megoldásában, amelyekkel az európai országok elsősorban a menekültek, hontalanok és bevándorlók jelenléte okán szembesülnek, vagy szembesülhetnek. Ennek megfelelően a Bank projektjei irányulhatnak olyan beruházások megvalósítására, amelyek segítik a menekülteket, hontalanokat és bevándorlókat az adott országban, illetve más fogadó országban való letelepedésüket, vagy segíti őket a megfelelő alkalommal történő hazatérésükben.

¹ Római Szerződés, 130. cikk a), b), c)

² Az Unió az Európai Beruházási Bankot nem csak a gazdasági, hanem a szociális kohézió megvalósítására irányuló céljainak elérésére is felhasználhatja. (TEC, Art. 159.)

A CEB további célja, hogy segítse olyan beruházások megvalósulását, melyek a hátrányos régiókban kívánnak munkahelyet teremteni, vagy a rászorulóknak számára szállást és szociális infrastruktúrát biztosítani.¹

Az alapító okmányban lefektetett célok alapján látható, hogy európai célokat szolgál a CEB, figyelembe kell azonban venni azt is, hogy a Bank – bár önálló jogi személy – az Európa Tanács irányítása alatt áll. Ennek legmarkánsabb megnyilvánulása abban áll, hogy a hitelért és garanciáért folyamodó pályázatokat csak azután lehet benyújtani a Bank operatív szerveként működő Adminisztratív Tanácshoz, miután az érintett projektet az Európa Tanács főtitkára véleményezte abból a szempontból, hogy az összeegyeztethető-e az Európa Tanács politikai és szociális célkitűzéseivel.²

Ez a rendelkezés egyértelművé teszi a CEB működésének politikai motiváltságát, s az Európa Tanács politikai értékrendjétől való függőségét.

Az Európa Tanács Statútumának preambuluma deklarálja, hogy a személyes és politikai szabadság, valamint a joguralom, mint a valódi demokrácia alapját képező elvek, olyan értékek, melyek az ahhoz csatlakozó felek közös öröksége.

Az Európa Tanács célja ezzel összhangban az aláíró felek közötti erősebb egység megteremtése, a közös értékek védelme és érvényre juttatása, valamint a gazdasági és szociális fejlődésük elősegítése végett. Ezen célokat többek között a emberi jogok és alapvető szabadságok érvényre juttatásán keresztül kívánja megvalósítani.

Kitűnik, hogy az Európa Tanács politikai céljai összecsengnek az Unió céljaival és elveivel,³ ám az összhangon túl és a tagságbeli átfedések mellett is az Európa Tanács és az Európai Bizottság még közös együttműködési és partnerségi nyilatkozatot is tett,⁴ melyben megerősítették ezen eszmék, elvek és célok egyezőségét, aminek alapján szorosabb együttműködés mellett kötelezték el magukat.⁵

Mínt hogy az Unió és az Európa Tanács politikai értékrendje tökéletesen megfelel egymásnak,⁶ így nem kétséges az sem, hogy az Európai Tanácsnak a CEB műveleti feletti befolyása egyben az Unió értékrendjének érvényesítését is jelenti a CEB tevékenysége során. Mivel az Európa Tanács tagsága lényegében az összes európai országot – ide értve a nem EU tagállamokat is – lefedi, a két nemzetközi szervezet politikai prioritásainak azonossága, valamint az Európa Tanács és a CEB közötti kapcsolatok okán a földrajzilag Európához tartozó, de nem EU-tag országok tekintetében érvényesülni tudnak az EU Szomszédsági Politikájának azon elemei, melyek a CEB tevékenységi körébe beleférnek.

¹ Council of Europe Development Bank, Articles of Agreement (CEB Articles of Agreement), Art. II, a), b)

² CEB Articles of Agreement, Art. XIII. c)

³ L. *infra* Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank céljainál és feladatainál.

⁴ Joint Declaration on cooperation and partnership between the Council of Europe and the European Commission, 3. April 2001.

⁵ A közös nyilatkozaton kívül még számos dokumentum létezik, amely két szervezet kapcsolatával, illetve az Európa Tanácsnak az „Európai Építményben” várható jövőbeli szerepével foglalkozik. Ilyen például a Declaration on the future role of the Council of Europe in the European Construction, 5 May 1989, vagy a Vienna Declaration, 9 October 1993.

⁶ Schermers és Blocker rámutatnak, hogy eredetileg az Európa Tanácsot tekintették a legalkalmasabb szervezetnek arra, hogy koordinálja a többi európai szervezetet, tekintve, hogy a védelmi kérdéseket leszámítva, lényegében minden területre kiterjedő vitákat lehet folytatni e szervezeten belül. (SCHERMERS–BLOCKER 1995.)

Az ENP szociális elemeiben például hangsúlyt kapnak a migrációval összefüggő kérdések is, melyekkel kapcsolatosan az egyik fontos célkitűzés a foglalkoztatás növelése a partner országban. Mindez annyit tesz, hogy az Európai Unió célkitűzése, miszerint a migráció okozta belső feszültségek enyhítését a partnerországban jelentkező kivándorlási hajlam csökkentésével igyekeznek elérni, a politikai értékrendek egyezősége miatt egybeesik a CEB ugyanilyen jellegű politikai és intézményi szinten is lefektetett célkitűzéseivel.¹

Az Európa Tanács és az Európai Bizottság mindemellett közös együttműködési és partnerségi nyilatkozatában vállalta, hogy szorosan együttműködik a közös területeken annak érdekében, hogy az uniós tagsághoz kapcsolódó magas szintű elvárások fenntarthatóak legyenek, és ezért a tagságra jelentkező országok általi teljesítéséhez még segítséget is nyújtanak.

E politikai szintű kötelezettségvállalásból is kitűnik, hogy a CEB, a saját célkitűzése, az Európa Tanács értékrendje és egy külön megállapodás értelmében hozzájárul az Unió Szomszédosági Politikájának érvényre juttatásához.

Ilyen értelemben, a CEB, célkitűzéseit figyelembe véve tisztán európai regionális érdekeket és célokat szolgáló pénzügyi intézménynek tekinthető, hiszen az Unió belüli célokat és az Unió külkapcsolati céljait is egyaránt szolgálja.

Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank céljai, feladatai

Az EBRD felállításának ötlete, felismerve, hogy a politikai változások idején nagyobb szükség lehet jelentős segítséget nyújtani a rendszerváltó országok számára, 1989-ben merült fel először. A politikai összhangnak köszönhetően a Bank megalapítása gyorsan lezajlott, s 1991-ben már meg is kezdte működését.

Az EBRD azon kevés fejlesztési bankok egyike, melyeknek alapító okiratában *expressis verbis* szerepelnek politikai célok. E politikai célokra való utalás megtalálható az EBRD-t létrehozó Megállapodás² preambulumban, s első cikkelyén kívül egy másik rendelkezésében is.

A Megállapodás preambulumának megfogalmazása szerint a Szerződő Felek megállapodtak, hogy a többpárti demokrácia, a joguralom, az emberi jogok tiszteletben tartása és a piacgazdaság alapvető elvei mellett elkötelezve magukat létrehozzák az EBRD-t. Ezzel összhangban a Megállapodás első cikke kimondja, hogy a Bank célja a többpárti demokrácia, a pluralizmus és a piacgazdaság elveit követő közép- és kelet európai országok piacvezérelt gazdaságba való átmenetének elősegítése, valamint a magán- és vállalkozói kezdeményezések előmozdítása ezen országokban.

E rendelkezést érdemes összevetni az Európai Unió által vallott értékekkel, melyek a TEU különböző szakaszaiban, elsősorban találhatóak meg.

A TEU 6. cikke ugyanis a szabadságot, a demokráciát, az emberi jogok és alapvető szabadságok tiszteletben tartását és a jogállamiságot egyszerre tekinti az Unió és a tagállamok alapvető értékeinek, míg a TEC 98. cikke értelmében tagállamok és a Közösség a szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elvével összhangban te-

¹ Lásd ismét a CEB céljait.

² Agreement establishing the European Bank for Reconstruction and Development (Agreement establishing the EBRD)

vékenykednek, s a TEC 105. cikke kimondja, hogy az ESCB szintén a szabad versenyen alapuló nyitott piacgazdaság elvével összhangban tevékenykedik.

Összevetve az EBRD célját az Alapszerződés különböző részein fellelhető elvekkel láthatóvá válik, hogy az előbbiek majdnem teljesen megfelelnek az utóbbiaknak, s ezen egyezés egyértelművé teszi az Unió és az EBRD közös elvek szerint való működését.

A Bank műveleteit érintő elvi jelentőségű szabály, hogy forrásait és eszközeit kizárólag a saját céljainak elérésére és feladatainak teljesítésére használhatja.¹

Mint hogy az EBRD célja lényegében az, hogy az Európai Unióban és tagállaimban követett elvek Közép- és Kelet-Európában érvényre jussanak, teljesen nyilvánvalóvá válik, hogy az Unió és tagállamai – mint a Bank alapítói – a közép- és kelet-európai országok politikai rendszerét a fogadó országok gazdasági tevékenységeinek finanszírozásán keresztül kívánták, kívánják saját elveik alapján működő rendszerekhez igazítani.

A politikai rendszer megerősítésén túl a Bank az Uniónak azon célját is szolgálja, hogy a közép- és kelet európai országok gazdaságát versenyképesebbé tegye, és ezáltal csökkentse a fogadó országok gazdaságának finanszírozási igényét. Ezt a szándékot a Megállapodás preambuluma ténylegesen ki is nyilvánítja. A szándékok ezen kinyilatkoztatásából arra lehet következtetni, hogy az alapítók az EBRD-nek azért szántak úttörő szerepet a politikai és gazdasági értelemben egyaránt labilis és ezért kockázatos országok gazdaságának finanszírozásában, hogy amikor az EBRD ezen országokban betöltötte szerepét, a finanszírozás módjának és útjának megváltozása kevesebb kockázattal járjon.

Az EBRD láthatóan olyan nemzetközi pénzügyi intézmény, amely céljait tekintve tisztán európai regionális célokat szolgál. Az alapelvi szinten megfogalmazott célok pedig konkretizálódhatnak akár az EU bővítési és szomszédsági politikájában is.

Annak meghatározásakor, hogy egy nemzetközi pénzügyi intézmény mennyiben tekinthető globálisnak és mennyiben regionálisnak, nem elegendő kizárólag azt figyelembe venni, hogy milyen politikai célokat szolgál. A két szint elhatárolásakor további szempontokat is figyelembe kell venni. A globalizáció és regionalizáció paradigmáját alkalmazva ezen intézmények státuszának és tagságának szintén szerepe van az elhatárolások tekintetében.

AZ EURÓPAI REGIONÁLIS PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEK STÁTUSZA

Az Európai Központi Bank státusza

Az Európai Központi Bank jogi státuszát illetően a többi nemzetközi pénzügyi intézményhez hasonlóan jogi személy, mely jogi személyiséggel a TEC 107. cikk (2) bekezdése ruhazza fel. E rendelkezést kiegészíti az ESCB/ECB Statútuma úgy, hogy az ECB valamennyi tagállamban, az adott tagállam jogában a jogi személyeknek biztosított legteljesebb jogképességgel rendelkezik.² Mindemellett az ECB mindazon kiváltsággal és mentességgel is bír, amivel az Unió bármely másik intézménye.

Az ECB, mint jogi személy, a nemzetközi jognak is alanya. Ilyen minőségében többek közt nemzetközi szerződéseket, megállapodásokat köthet, és részt vehet

¹ Agreement establishing the EBRD, Art. 8.

² ESCB/ECB Statútum, 9.1 cikk.

nemzetközi szervezetek tevékenységében. E minőségében az ECB aligha különbözik a többi nemzetközi pénzügyi intézménytől.¹ Az ECB további vonásai azonban megkülönböztetik ezektől az intézményektől, de a Közösség többi intézményétől is.

A TEC megfelelő rendelkezései a Közösség intézményeinek kimerítő felsorolását adják, melyek közt nem szerepel az ECB,² így az nem tekinthető közösségi intézménynek (*institution*) csak szervnek (*body*). Am ennek ellenére olyan sajátos hatalommal felruházott szerv, mellyel nem a Közösség intézményei ruházták fel, hanem maga TEC. Ez a vonása megkülönbözteti az ECB-t a közösség többi decentralizált ügynökségétől is.³

Az ECB további vonásaiban is hasonlít a Közösség intézményeihez. Az egyik ilyen, hogy jogalkotói hatáskörrel bír. Az ECB rendeletet alkothat, határozatokat hozhat, ajánlásokat és véleményeket adhat feladatai végrehajtása érdekében.⁴ Anélkül, hogy e jogi aktusok részletes bemutatására sor kerülne, érdemes megjegyezni, hogy természetükben megegyeznek a többi intézmény által kibocsátott jogi aktusokkal. Az ECB karakteréhez az is hozzá tartozik, hogy a Tanács által meghatározott keretek között és feltételek mellett az ECB pénzbírságot és kényszerítő bírságot is kiszabhat azokra a vállalkozásokra, amelyek nem tesznek eleget a kötelező erejű jogi aktusai-ból adódó kötelezettségeknek.⁵

Az ECB-t a többi Közösségi intézménytől megkülönbözteti a számára biztosított függetlenség is. Az euró-zóna közös központi bankjának és az ESCB minden más tagjának biztosított függetlenség lényege, hogy az egész rendszer aktuálpolitikai befolyástól mentesen végezhesse feladatát az árstabilitás fenntartása érdekében.⁶ A – lényegében – szakmai függetlenséget ugyan biztosítja a TEC az ECB számára, ám ez semmiképpen sem jelentheti azt, hogy az ECB tevékenységével összefüggésben ne lenne elszámoltatható, felelősségre vonható.

Scheller kifejti, hogy az *„Európai Központi Bank, mint az Unió szerve, elsősorban és legfőképpen az Unió tagállamainak polgárai felé tartozik elszámolni tevékenységével, s ennek megfelelően a Szerződés kiterjedt jelentési kötelezettségeket tartalmaz, melyek keretben biztosítanak ahhoz, hogy az európai nyilvánosság közvetlenül ellenőrizhesse az ECB-t.”* (SCHELLER 2004: p. 127.). Az ECB jelentési kötelezettsége fennáll az Európai Parlament, a Tanács, a Bizottság és az Európai Tanács felé egyaránt. A Parlamentnek azonban ennél kiterjedtebb hatásköre van az ECB ellenőrzése terén, ugyanis a Parlament a jelentés alapján vitát is folytathat az év monetáris politikájáról, sőt, a Parlament kérésére vagy saját kezdeményezésükre a Parlament hatáskörrel rendelkező bizottságai meg is hallgathatják az ECB elnökét és az Igazgatóság többi tagját.⁷

¹ Az ECB nemzetközi kapacitásának további szabályairól az ESCB/ECB Statútum 23. cikke rendelkezik.

² TEC, Art. 7., 8.

³ SCHELLER 2004.

⁴ TEC, 110. cikk (1) bek.

⁵ TEC, 110. cikk (3) bek.

⁶ TEC, 108. cikk. Az Európai Monetáris Intézet (European Monetary Institute, EMI) 1995. és 1996. évi konvergencia-jelentése részletes iránymutatást ad a függetlenség tartalmára nézve és annak 4 aspektusát különbözteti meg. Ezek: az intézményi, személyes, funkcionális és pénzügyi függetlenség. Az 1998. évi jelentés az utóbbi kettőt összevonta.

⁷ TEC, 113. cikk (3) bek.

Az ECB az ellenőrzési és jelentési kapcsolatokon túl az Unió szakpolitikáinak összhangja érdekében még mélyebben be van ágyazódva a Közösség intézményi rendszerébe, minek folytán számos csatornán tart fenn kapcsolatot a különböző intézményekkel. Az egyik legfontosabb ilyen intézményi kapcsolata a Tanáccsal áll fenn, melynek értelmében egyrészt a Tanács elnöke szavazati jog nélkül részt vehet az ECB Kormányzótanácsának ülésein,² másrészt az ECB a TEC 113. cikk (2) bekezdése értelmében részt vesz a Tanács (ECOFIN) ülésein, amikor az az ECB hatáskörébe eső kérdéseket tárgyal. A legfontosabb témakörök a BEPG-al, a közös valutával, a pénzügyi szektor reformjával és az árfolyam-politikával kapcsolatosak. Az ECB-nek ezen túlmenően a Tanáccsal megosztva van hatásköre az euró-zóna nemzeti képviselői terén. Az ECB a Bizottsággal szintén szoros kapcsolatban áll, hiszen annak gazdasági és monetáris ügyekért felelős tagja részt vesz az ECOFIN találkozók, az eurócsoport találkozói és az ECB Kormányzótanácsának ülésein.

Az ECB-nek a Közösség intézményi rendszerében betöltött szerepét jól érzékelteti az Európai Számvevőszékkal (*European Court of Auditors*, ECA) és az Európai Közösségek Bíróságával (*European Court of Justice*, ECJ) fennálló viszonya.

Az ECA az ECB gazdálkodását hatékonysági szempontból jogosult vizsgálni és a vizsgálat eredményét éves jelentés formájában közzé teszi az Unió Hivatalos Lapjában.³

A TEC rendelkezése értelmében a Bíróság hatáskörrel rendelkezik az ECB jogi aktusainak megvizsgálására. Nem vizsgálhatja viszont az ajánlásokat és a véleményeket.

A Bíróságnak hatásköre van az olyan keresetek tekintetében, amelyeket valamely tagállam, az Európai Parlament, a Tanács vagy a Bizottság nyújt be hatáskör hiánya, lényeges eljárási szabályok megsértése, az Alapszerződés vagy az alkalmazására vonatkozó bármely jogi rendelkezés megsértése vagy hatáskörrel való visszaélés miatt. Lényegében tehát az ECB bármely EU intézmény által perelhető az ECJ előtt.

Az ECJ eljár az ECB által előjogai megóvása érdekében indított keresetek tekintetében is, sőt, bármely természetes, vagy jogi személy azonos feltételek mellett indíthat eljárást a neki címzett határozat vagy az olyan határozat ellen, amely őt közvetlenül és személyében érinti.⁴

Az ECJ-nak az ECB ügyeire vonatkozó hatásköre tekintetében az ESCB/ECB Statútuma is rendelkezik. Ennek értelmében az ECB is indíthat eljárást a Bíróságnál, amennyiben úgy ítéli meg, hogy a nemzeti központi bank nem teljesítette valamely, az Alapszerződésből származó kötelezettségét.⁵ Végül az ECJ hatáskörrel rendelkezik az ECB és alkalmazottai között fennálló jogviták tekintetében is.

Az ECB státusza szempontjából rendkívül fontos, hogy Tanács az ECB ajánlása alapján, vagy a vele folytatott konzultációt követően és a Bizottságnak valamint a Parlamentnek a döntéshozatali eljárásba – különböző mértékben – való bevonása

¹ Az ESCB/ECB Statútumnak a jelentési kötelezettségre vonatkozó rendelkezései értelmében az ECB legalább negyedévente jelentést készít és tesz közzé az ESCB tevékenységről, s ESCB konszolidált pénzügyi kimutatását hetente közzé kell tenni. (15. cikk.)

² TEC, 113. cikk (1) bek.

³ Statutes of the European Court of Auditors, Art 27.2.

⁴ TEC, 230. cikk.

⁵ ESCB/ECB Statútum, 35.6 cikk.

mellett módosíthatja az ESCB statútumának meghatározott szakaszait.¹ Másként fogalmazva: a Tanács, mint uniós (regionális szintű) intézmény *sui generis* jogi aktsussal módosíthatja egy másik uniós szerv működési kereteit meghatározó joganyag tartalmát.

Ez utóbbi tény, továbbá, hogy az ECB-t a Maastrichti Szerződéssel hozták létre, valamint az ECJ-nak az ECB kapcsán fennálló hatásköre és uniós intézményi beágyazottsága jelzi azt, hogy az ECB, mint nemzetközi pénzügyi intézmény sajátos jogállással bír. Szinte teljes mértékben alá van vetve a *sui generis* uniós joganyag-nak, annak alapján kell eljárnia feladatai teljesítése érdekében, és annak alapján vonható felelősségre is mind pénzügyileg, mind jogilag.

Jogállása alapján az ECB tehát tisztán regionális intézmény.

Az Európai Beruházási Bank státusza

Az Európai Beruházási Bankot szintén az európai integrációt létrehozó és formáló alapszerződés hozta létre. Ez alapvetően befolyásolja a státuszát, amely mégis sokban különbözik az Európai Központi Bankétól.

Amiben minden nemzetközi pénzügyi intézményhez hasonlít az az, hogy nemzetközi közjogi jogi személyiséggel rendelkezik.² Az EIB szempontjából ugyanaz a jelentősége, mint a többi nemzetközi pénzügyi intézmény tekintetében, vagyis, hogy a tevékenysége során vele együttműködő államokkal a nemzetközi jog – nemzetközi intézményeknek biztosított – teljes eszköztárával tudjon eljárni.

Az EIB kapcsán szintén felmerül az a probléma, mint az ECB vonatkozásában, miszerint az EIB az Alapszerződés értelmében nem tekinthető az Unió intézményének, csak szervének (*body*).³ Az EIB státuszának további szabályozása értelmében az EIB esetében ennek a különbségtételnek nagyobb jelentősége van.

Az EIB és az ECB közötti egyik legnagyobb különbség funkciójukban van. Az ECB pénzügyi szabályozó típusú intézmény, melynek célja az árstabilitás biztosítása, míg az EIB egy fejlesztési célú finanszírozó intézmény, melynek nem feladata szabályozni a piac egyetlen szegmensét sem. Ebből adódóan – ellentétben az ECB-vel – nem rendelkezik hatósági jogkörrel. Nem alkothat jogi aktusokat és nincs szankcionálási jogköre sem. Az EIB kizárólag pénzügyi eszközökkel látja el feladatát, törekszik célja elérésére.

Bár az EIB nem rendelkezik hatósági jogkörrel, ahhoz, hogy prudenciális működése biztosítható legyen, szükséges, hogy döntéseit külső befolyástól mentesen hozhassa meg. Nélkülözhetetlen tehát, hogy bizonyos fokú függetlenséggel rendelkezék. Ebből a szempontból fontos, hogy a Kormányzótanács, mint a Bank legfőbb döntéshozó szerve a tagállamok által kijelölt miniszterekből áll, s e szerv állapítja

¹ Az ESCB Statútumának 5.1., 5.2., 5.3., 17., 18., 19.1., 22., 23., 24., 26., 32.2., 32.3., 32.4., 32.6., cikkét, 33.1. cikkének a) pontját és 36. cikkét, valamint 4., 5.4., 19.2., 20., 28.1., 29.2., 30.4. és 34.3. cikkében említett rendelkezéseket. Ezek közt olyan jelentős rendelkezések is vannak, melyek az ECB szankcionálási jogkörét, vagy külső tevékenységeit érintik.

² TEC, 266. cikk.

³ Számos ECJ döntés született a kérdésben, melyek többsége azon az állásponton van, hogy az EIB nem intézménye, hanem szerve a Közösségnek. L. a következő esetekhez kapcsolódó döntéseket: C-110/75, C-11/00. Ezzel lényegében ellentétes értelmű döntés született a C-370/89 ügy kapcsán.

meg a Bank hitelpolitikájára vonatkozó általános irányelveket, így azokat a célkitűzéseket is, melyeket a közös piac megvalósításában történő előrehaladás során követni kell. A Kormányzótanács egyben felügyeli is ezen irányelvek végrehajtását.¹ Mint látható, a lényegében ECOFIN összetételű Kormányzótanácsnak a közös piac előrehaladásának általános célkitűzésén és a Közösség általános politikai célkitűzéseinek figyelembevételén túl semmi nem köti a kezét a hitelpolitika meghatározásában. Az Alapokmányban meghatározott feltételek kivételével maga dönt beruházásainak minden körülményéről, s csak a Közösség érdekeinek általános kritériumát kell figyelembe vennie.

A projektek kapcsán az Európai Bizottságnak és az érintett tagállamoknak véleményezési joga van. Az érintett tagállamnak és a Bizottságnak két hónapon belül kell véleményt adnia. Ha e határidőn belül nem nyilvánítanak véleményt, a Bank vélelmezheti, hogy a kérdéses projekttel szemben nem merült fel kifogás.² Összevetve ezt az ECB függetlenségével kitűnik, hogy az ECB nagyobb függetlenséget élvez a monetáris politikai alakításában mint az EIB a saját feladatai tekintetében, ám amennyiben a CEB függetlenségével is összehasonlítjuk, látható, hogy az EIB döntéshozatali függetlensége nagyjából hasonló a CEB és az Európa Tanács közti viszonyhoz.³

Amint azt az ECJ is megállapította: az Igazgatótanács és a személyzet kizárólag az EIB felé felelős és feladatai ellátása során teljes mértékben független.⁴

Az EIB függetlensége mindenestre abban nyilvánul meg a legmarkánsabban, hogy a Kormányzótanács hatáskörébe tartozik az Alapszerződés és az Alapokmány keretén belül⁵ dönteni a Bank tevékenységének felfüggesztéséről, és adott esetben felszámolásáról

A Bank a döntéshozatali függetlensége mellett pénzügyileg is függetlennek tekinthető. A feladatai ellátáshoz szükséges pénzeszközöket a nemzetközi tőkepiacról kölcsönzi, így lényegében nem szorul az alaptőkéen túli uniós vagy tagállami finanszírozásra, mindamellett, hogy egyes programjai az Unió fiskális jellegű forrásainak allokálását jelentik.

Mint a függetlenség terén, úgy az elszámoltathatóság terén is vannak különbségek az ECB és az EIB státusza között. A pénzügyi év végén az Igazgatótanács jelentést nyújt be a Kormányzótanácsnak, és a jóváhagyását követően azt közzéteszi. Amennyiben a Kormányzótanács nem hagyja jóvá az éves jelentést, az Igazgatótanácsnak le kell mondania. E rendelkezések csupán a belső felelősségre vonatóságot rendezik. A TEC 248. cikke azonban a külső elszámoltathatóságról is szól, mely szerint bármely, a közösségi költségvetésből részesülő jogi személy a Számvevőszék kérésére megküldi a feladatai elvégzéséhez szükséges valamennyi dokumentumot, információt. Ugyanezen cikk kimondja azt is, hogy az EIB a közösségi kiadások és bevételek kezelése terén végzett tevékenysége tekintetében a Számvevőszéknek a Bank által őrzött információkhoz való hozzáférési jogát a Számvevőszék, a Bank és a Bizottság közötti megállapodás szabályozza. A Számvevőszék azonban megállapodás

¹ EIB Alapokmány, 9. cikk.

² EIB Alapokmány, 21. cikk 2., 3. bekezdés.

³ Lásd még EIB Alapokmány, 21. cikk 6., 7. bekezdés.

⁴ Az ECJ C-15/00 ügy kapcsán hozott ítéletében.

⁵ EIB Alapokmány, 9. cikk, 4. bekezdés.

hiányában is hozzájuthat azokhoz az információkhoz, amelyek a Bank által kezelt közösségi kiadások és bevételek ellenőrzéséhez szükségesek. E cikk értelmében a Számvevőszék hatásköre csak részleges az EIB műveleteit illetően, vagyis a Számvevőszék csak azokhoz az információkhoz juthat hozzá, amelyek a közösségi pénzek felhasználásával kapcsolatosak.¹ Sokáig nem volt azonban megoldva az EIB elszámoltathatósága azon beruházásai tekintetében, melyeket saját forrásból finanszírozott. A Bizottság, a Számvevőszék és az EIB között 1999-ben megújított megállapodás azonban nagymértékben enyhíti e problémát.

A Bíróságnak nem csak az ECB és az intézmények tekintetében van hatásköre, hanem az EIB-re nézve is. Az EIB Kormányzótanácsa és Igazgatótanácsa által elfogadott intézkedések vonatkozásában bármely tagállam, a Bizottság, illetve az előbbi intézkedései miatt az Igazgatótanács indíthat keresetet.² Keresetet az Alapszerződés vagy az alkalmazására vonatkozó bármely jogi rendelkezés megsértése, vagy hatásköri visszaélés miatt lehet indítani.³ E rendelkezésekből kitűnik, hogy az EIB stratégiai döntései, főleg a „közösségi érdek”, mint elsődleges szempont tág értelmezhetősége miatt nem igazán támadhatóak meg az ECJ előtt, így tulajdonképpen csak programok, projektek végrehajtása során felmerülő jogsértések adhatnak alapot az ECJ előtti eljárás megindítására.

Az EIB intézményi beágyazottsága sem olyan egyértelmű, mint az ECB-é. Mint ismeretes, az EIB kapcsolatot tart fenn a Bizottsággal az egyes programok véleményezése terén, továbbá egy Igazgatót és egy helyettesét jelöl az Igazgatótanácsba. Ezen túl egyeztetni szokott a Parlamenttel az EU politikáinak érvényre juttatásának támogatásában ügyében, tovább részt vesz a Tanács (ECOFIN) találkozóján is, sőt, az Európai Tanácsnak is segítséget nyújt tevékenységéhez. Míg az EIB kapcsolata a Bizottsággal erősebb, mint az ECB-é, a többi intézménnyel valamelyest gyengébb.

Az EIB európai regionális jellegét erősíti az a körülmény is, mely szerint a Tanács – csakúgy, mint az ECB esetében – az EIB vagy a Bizottság kérelmére és az Európai Parlamenttel, valamint másik szervvel/intézménnyel folytatott konzultációt követően, egyhangúlag módosíthatja a Bank alapokmányának meghatározott rendelkezéseit.⁴ Az EIB vonatkozásában e rendelkezésnek azonban sokkal kisebb jelentősége van, tekintettel arra, hogy míg az ECB döntéshozó szerveinek összetétele teljesen eltér a Tanácsétól, addig az EIB Kormányzótanácsában jelen lévő miniszteri szintű tagok lényegében megegyeznek a Tanács tagjaival.

Lényeges különbség az EIB és az ECB között, hogy míg az utóbbi az Unió szupranacionális szerve,⁵ addig az EIB kormányközi szervként működik a Közösség érdekében, státuszát a gyakorta felmerülő jogviták miatt az ECJ igyekszik pontosabban meghatározni, és tendenciaszerűen egyre inkább az uniós jog teljes hatálya alá vonni.⁶

¹ Ilyen például a FEMIP.

² TEC, 237. cikk, b), c).

³ TEC, 230. cikk.

⁴ TEC, 266. cikk.

⁵ Ennek jele többek közt, hogy a Kormányzótanácsban a nemzeti jegybank-elnökök és az ECB elnöke a tagok, akik egy-egy szavazattal rendelkeznek, vagy hogy az ECB önálló jogalkotási hatáskörrel rendelkezik.

⁶ E tendenciába sorolható az ECJ C-85/86 eset kapcsán hozott ítélete, melynek értelmében az EIB alkalmazottai – a többi intézmény alkalmazottjához hasonlóan – a Közösség számára megfizetendő adó alanyai.

Az ECJ által mutatott iránnyal egyező végcélú gondolatokat fogalmazott meg JACQUES ATTALI is,¹ aki szerint az EIB multilaterális jellegét át kell alakítani szupranacionálissá. A Bank státuszának a tagállami befolyás felől az uniós felé kell elmozdulni, ami többek közt az Európai Parlamentnek való felelősség megteremtésével érhető el. Gondolatát azzal támasztja alá, hogy az EIB 1957-es alapításakor a Bank multilaterális jellege ugyan megfelelt az európai integráció akkori stádiumának, ám az azóta eltelt idő során a politikai integráció a közös valuta létrehozásával nyilvánvalóvá vált, s az EIB jelenlegi státuszával sokkal inkább a közös piac szellemiségét tükrözi, semmint a politikai integrációt.²

A fentiekben vázoltak alapján nyilvánvaló, hogy bár az EIB közösségi joggal és intézményekkel való kapcsolata nem annyira egyértelmű, mint az Európai Központi Banké, mégis egyre inkább tisztul, s még e bizonytalanságok és az uniós szabályok alkalmazásának kötelezettsége előli kiterési lehetőség ellenére is teljesen nyilvánvalóan közösségi szervről van szó.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bank státusza

Az Európa Tanács Fejlesztési Bank az Európa Tanács szolgálatában és egyben a Tanács igazgatása és fennhatósága alatt áll.³ A CEB ugyanakkor – mint bármely másik nemzetközi pénzügyi intézmény – rendelkezik nemzetközi közjogi jogalánysággal.⁴ A Nemzetközi Bíróság egyik tanácsadó véleményében⁵ arra az álláspontra helyezkedett, hogy a nemzetközi szervezetek alanyai a nemzetközi jognak és ekképpen bármely olyan kötelezettségnek alanyai, amely a nemzetközi jog általános szabályai alapján terheli őket. A nemzetközi szervezetek jogalánysága származékos és funkcionálisan korlátozott. Ennek értelmében a nemzetközi szervezetek jogalánysága csak olyan jogokat és kötelezettségeket érint, melyek alanyává az alapítók a szervezet célja szerint szánták őket.⁶ Függetlenül tehát attól, hogy a CEB az Európai Tanács fennhatósága alatt áll, önállóan szerződést köthet, ingatlan és ingó dolgokat szerezhet és idegeníthet el, jogi eljárást indíthat, és minden, a céljához kötött műveletet elvégezhet.

A CEB önállósága más tekintetben is jelentkezik. Legfőbb döntéshozó testülete, a Kormányzótanács,⁷ biztosítja az Alapító Okirat betartását, kidolgozza az intézmény tevékenységének általános irányelveit és jóváhagyja az éves jelentést, a mérleget és más pénzügyi kimutatásokat. Ellentétben az ECB-vel és az EIB-vel, a Kormányzótanácsnak kizárólagos joga az Alapító Okirat módosítása. Ebbe az Európa Tanács-

¹ Jacques Attali az EBRD első elnöke volt. Gondolatait egy interjú során fejtette ki, A discussion between Alfred Steiner and Jacques Attali =EIB Papers, International Financial Institutions in the 21st century, 40th Anniversary Issue, Volume 3, No 2, 1998.

² Attali véleménye szerint, amennyiben az EIB szupranacionális intézménnyé válna, alkalmas lenne arra, hogy hatalmas tartalékait a munkahelyteremtés és a gazdasági növekedésre fordítva kockáztassa.

³ CEB Articles of Agreement, Art. I.

⁴ Third Protocol to the General Agreement on Privileges and Immunities of the Council of Europe, Art. 1.

⁵ Interpretation of the Agreement of 25 March 1951 between the WHO and Egypt: Advisory Opinion, 20.12.1980, I.C.J. Reports 1980, 73.

⁶ BRUHÁCS 1998.

⁷ A Kormányzótanács tagjait a CEB tagjai jelölik ki.

nak nincs beleszólása. A módosításon kívül a legfőbb döntéshozó szervének joga az is, hogy értelmezze az Alapító Okiratot. Amiket azonban még a Kormányzótanács sem változtathat meg, azok a Bank célkitűzései.

Az EIB-nél már ismert jogosítvány, vagyis a Bank tevékenységének felfüggesztése vagy megszüntetése, valamint a Bank felszámolása a CEB esetében szintén létezik, és a Kormányzótanács kizárólagos jogkörébe tartozik.¹ A CEB függetlenségét hivatott garantálni az a rendelkezés, mely kimondja, hogy minden tag köteles tiszteletben tartani a Bank Kormányzója és alkalmazottai feladatainak nemzetközi jellegét, továbbá tartózkodnia kell ezen személyek befolyásolásának bármi nemű kísérletétől.

A CEB tevékenységének ellenőrzése is lényegében magára a Bankra marad. A CEB operatív szerveként működő Adminisztratív Tanács folyamatosan figyelemmel kíséri a projektek végrehajtását és általában a Bank pénzügyi tevékenységét. Az éves jelentést a Kormányzótanács fogadja el. Ez annyit tesz, hogy a Bank kizárólag a tagjai felé felelős, ez is erősíti a Bank kormányközi jellegét. A CEB-nek külön belső szerveként működő Pénzügyi Ellenőrző Bizottság (*Audit Board*) tejesen önállóan végzi feladatait, melyek közé tartozik többek közt a Bank számláinak, továbbá mérlegének ellenőrzése és éves jelentésének készítése.²

A CEB intézményes kapcsolatban áll az Európai Tanáccsal. Ennek keretén belül a CEB rendszeresen tájékoztatja tevékenységéről a Tanács legfőbb szerveit, melyek véleményezik azt. Az Európa Tanács Főtitkára szavazati jog nélkül részt vesz a Kormányzótanács és az Adminisztratív Tanács ülésein és végrehajthat minden olyan feladatot, amivel a döntéshozó szervei megbízzák.³

Amint látható, a CEB – az Alapító Okirat első cikkelyében foglaltak ellenére – meglehetősen önálló és az Európa Tanácstól független pénzügyi intézmény. Függetlenségének legerősebb korlátja a CEB céljainál már ismertetett politikai függés a keretszervezettől, mely jogi értelemben – minthogy a vélemény⁴ figyelmen kívül hagyásához semmilyen szankció nem fűződik – nem nevezhető erősnek, annál erősebb viszont az Európa Tanácstól való politikai függés.

Az Európai Unióval való lazább intézményes kapcsolat megteremtésére ad lehetőséget az Alapító Okirat, amikor kimondja, hogy a Kormányzótanács és az Adminisztratív Tanács meghívhatja üléseire nemzetközi szervezet képviselőjét, vagy bármely érdekelt személyt anélkül, hogy számukra szavazati jogot biztosítana. Lényegében az ülés tárgyában hatáskörrel rendelkező uniós képviselő konzultációs céllal részt vehet a CEB legfőbb döntéshozó szerveinek ülésein.⁵

A CEB tevékenységére, műveleteire, szerződéseire egyrészt az Európa Tanács kiáltásairól és mentességeiről szóló általános megállapodáshoz csatolt hármas számú jegyzőkönyv, másrészt a CEB alapító okirata, harmadrészt az Alapító Okirat alapján hozott rendelkezések alkalmazandók. Emellett bizonyos esetekben a nemzeti jog is alkalmazható lehet, amennyiben ehhez a CEB kifejezetten hozzájárul és

¹ CEB Articles of Agreement, Art. IX. Sec. 3. 1. e., f., h., i.

² CEB Articles of Agreement, Art. XII.

³ CEB Articles of Agreement, Art. XIII., a., b.

⁴ L. CEB céljai.

⁵ CEB Articles of Agreement, Art. IX., Sec. 3. 5., Art X. Sec. 2. c.

sem a Jegyzőkönyvnek, sem az Alapító Okiratnak nem mond ellent.¹ A CEB tevékenységére tehát értelemszerűen nem vonatkozik a közösségi jog, ám ez utóbbi kitétel okán a közösség tagállamának jogrendszerén keresztül – vagyis közvetetten – mégis releváns lehet. A Jegyzőkönyv ugyanakkor kimondja, hogy bármely tag, vagy olyan állam hatáskörrel rendelkező bírósága, mely a Bank tevékenységi területéhez tartozik, eljárhat olyan ügyekben, amelyben a Bank alperesként szerepel.

A CEB státuszából egyértelműen kitűnik, hogy egy önálló jogi személyiséggel rendelkező, kormányközi pénzügyi intézmény, mely keretszervezetétől nagymértékben független, továbbá – a politikai értékrendben mutatkozó azonosságon túl – sem intézményi, sem közvetlen jogi, igazságszolgáltatási kapcsolat nem fűzi az európai regionális integrációhoz.

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank státusza

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank jogi személyiségének szabályozása² némiképp eltér az évtizedekkel korábban létrehozott CEB jogi személyiségének szabályozásától. Ezek a kisebb eltérések valójában azonban nem változtatnak az EBRD nemzetközi jogi státuszán, már csak azért sem, mert kiváltságainak és mentességeinek köre is kellő részletességgel szabályozva van ahhoz, hogy eredményesen működhessen nemzetközi viszonyok között. Lényegében tehát az EBRD minden szükséges eszközzel rendelkezik ahhoz, hogy feladatát ellássa.

Az EBRD jellegéhez hozzátartozik az is, hogy a Bank nem fogadhat el semmiféle olyan Speciális Alapot, kölcsönt vagy segítséget, mely sértené, eltérítené, vagy más módon megváltoztatná célját vagy működését.³ Ez a jellegzetesség az EIB-nél már legalábbis kétségsbe vonható, amennyiben figyelembe vesszük, hogy számos fiskális jellegű forrást allokál Unión kívüli országokba.

A fenti jellegzetességgel együtt tetten érhető az EBRD karakterisztikájában a CEB függetlenségének szabályozásánál megismert kitétel, mely szerint a tagoknak tiszteletben kell tartaniuk a Bank vezetői és hivatalnokai feladatainak nemzetközi jellegét, továbbá tartózkodniuk kell ezen személyek befolyásolásának bármilyen kísérletétől. E rendelkezés célja mindkét bank esetében a nemzeti érdekek egyoldalú, adott esetben informális úton történő érvényesítésének kizárására irányul.

Az önállóság és függetlenség az EBRD tekintetében is kézenfekvő. Szabályozása hasonlít a CEB-éhez.⁴ A Kormányzótanács, melybe a Bank minden tagja egy kormányzót és egy helyetteset delegál, jogosult többek közt módosítani az Alapokmányt, dönt az Igazgatótanács által az Alapokmány értelmezésével és alkalmazásával kapcsolatosan elé terjesztett kérelem ügyében, jóváhagyja a pénzügyi jelentést, a mérleget és az eredménykimutatást.⁵ Ez utóbbi a kormányközi jelleg egyik tipikus megnyilvánulása, hiszen a Bank működéséért felelős Igazgatótanács – melyben az összetételére vonatkozó szabályok miatt már nem minden tag tudja magát képviseltetni – jóváhagyja a költségvetést és az ellenőrzött eredményeket minden évben

¹ Third Protocol to the General Agreement on Privileges and Immunities of the Council of Europe, Art. 1.

² Agreement establishing the EBRD, Art. 45.

³ Agreement Establishing the EBRD, Art. 32.

⁴ És minden más regionális fejlesztési bankéhoz. L. lentebb.

⁵ Agreement Establishing the EBRD, Art. 24.

benyújtja annak a szervnek, melyben az összes tag, egyben mint tulajdonos jelen van. A Bank pénzügyi elszámolástatása tehát ugyanúgy, mint a CEB esetében is, kizárólag a tulajdonosok által történik, s abban még a legkisebb mértékű közvetlen szerep sem jut valamely európai szupranacionális szervezetnek, mint például az ECB, vagy csekélyebb mértékben az EIB esetében. Az önállóság és a kormányköziség egyik legerősebb jogosítványa, vagyis a Bank működésének megszüntetése is szerepel a Kormányzótanács kizárólagos jogkörében.

Ami a joghatóságot illeti, a Bank ellen csak az előtt a bíróság előtt indítható eljárás, mely joghatósággal rendelkezik azon ország területén, melyen a Banknak keresetek és periratok kézbesítése céljából irodája, vagy kijelölt képviselője van, vagy ahol részvényeket bocsátott ki, vagy garantált. A tagok, illetve a tagok nevében fellépő, vagy a követeléseiket közvetítő személyek azonban nem indíthatnak eljárást.¹ Az EBRD-nek – mint minden multilaterális fejlesztési banknak – államok a tagjai.² Így, amikor az Alapokmány kizárja annak lehetőségét, hogy a tagok bíróság előtt indítsanak eljárást a Bank ellen, akkor lényegében az államokat zárja ki ebből a lehetőségéből. Az EBRD és a tagok, mint tulajdonosok közötti viszonyt már másképp rendezti az Alapokmány. Eszerint a Bank és egy volt tagja, illetve a tagok közötti azon vitát, mely a Bank tevékenységének megszűnéséből adódik, választott bírósági eljáráshoz köti. Ennek során egy-egy választott bírót a felek jelölnek ki, a harmadikat, a felek eltérő megállapodása hiányában a Nemzetközi Bíróság, vagy más hasonló szerv delegál. A választott bíróság döntése kötelező érvényű a felekre.³

Az EBRD-nek az Unióval szorosabb intézményi kapcsolata van, mint a CEB-nek. Ez elsősorban abból fakad, hogy az Európai Közösség az EBRD teljes jogú tagjaként jelen van a Bank döntéshozó szerveiben és ily módon jogilag rögzített keretek között tudja érvényesíteni érdekeit a Bank tevékenységében.

Az EBRD státuszából kitűnik, hogy a CEB-hez hasonlóan nemzetközi jogi jogalanyisággal rendelkező önálló, kormányközi pénzügyi intézmény, ám a CEB-ben ellentétben az EBRD sokkal kézzelfoghatóbb intézményi viszonyban áll az európai integrációval. Elszámoltathatósága nem kötődik olyan szupranacionális szervekhez, mint az Európai Számvevőszék, vagy az Európai Parlament, ellentétben azzal, hogy ez valamelyest kimutatható az EIB esetében és egyértelműen, de bizonyos korlátok közt fennáll az ECB tekintetében. Az Unió felé csak annyiban tartozik elszámolással, amennyiben a Közösség tagként jelen van a Kormányzótanácsban, amely elfogadja a pénzügyi beszámolókat. Az ECJ-nek sincs joghatósága felette, nem úgy, mint az EIB és az ECB felett.⁴

¹ Agreement Establishing the EBRD, Art. 46.

² Az EIB-től és az Európai Közösségektől eltekintve.

³ Agreement Establishing the EBRD, Art. 58.

⁴ A Bank teljes jogi függetlenségét jól érzékelteti az Európai Közösséget képviselő kormánytanácsai tag nyilatkozata, melyben az EBRD-nek nyújtott közösségi támogatások mértékére utalva, azt a Közösség abbéli reménye kifejeződésének tekinti, hogy az nagy segítséget jelent a Bank stratégiai céljaihoz valamint azt a várakozást, hogy az megfelel az EU politikai prioritásainak. (Statement by Joaquín Almunia Governor for the European Community, EBRD Annual Meeting, London 21–22 May 2006.)

AZ EURÓPAI REGIONÁLIS PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEK TAGSÁGA ÉS MŰVELETI TERÜLETEI

A nemzetközi szervezeteket számos szempont alapján lehet csoportosítani. Az egyik ilyen például, amikor a besorolás alapja az, hogy a szervezetben való tagság mennyiben csökkenti a tagok szuverenitását. E tekintetben a megkülönböztethető kormányközi és szupranacionális nemzetközi szervezet. Egy másik lehetőség a funkció szerinti csoportosítás. Ilyen szempontból elkülöníthető az általános és a speciális szervezetek csoportja.¹

A tagság alapján való csoportosítás szerint legelterjedtebb két csoport az univerzális és a zárt, s az utóbbin belül a regionális nemzetközi szervezet.² Ahogy azonban a globalizáció és regionalizáció paradigmája egyre meghatározóbbá válik a nemzetközi kapcsolatokat érintő társadalomtudományokban, úgy kap egyre nagyobb hangsúlyt a regionális szervezetek csoportjának globális szervezetekkel való szembeállítása is. A globalizáció és regionalizáció paradigmáinak alapján történő csoportosítás – magukkal a paradigmákkal együtt – elég fiatal ahhoz, hogy ne legyen teljesen tisztázva a kérdés: vajon mi tesz egy nemzetközi szervezetet globálissá, illetve regionálissá? Ennek következtében keverednek az univerzális–zárt kettőssége és a globális–regionális kettőssége szerinti csoportosítások.

Elsőként meg kell vizsgálni, hogy mi minősíthet egy nemzetközi szervezetet univerzálissá, illetve zárttá, majd az eddig regionálisként bemutatott pénzügyi intézmények tagságának és műveleti területeinek elemzését követően, összegezve azt céljukkal és státuszukkal, megkísérelhető a nemzetközi szervezetek több szempont alapján történő besorolása globális, vagy regionális csoportba.

Az 1975–ös Bécsi Konvenció fogalom–meghatározása szerint univerzális nemzetközi szervezetek az ENSZ, annak szakosított intézményei, a Nemzetközi Atomenergia Ügynökség és hasonló szervezetek, melyek tagsága és feladatköre világméretű.³ Ennek alapján SCHERMERS és BLOCKER azt a következtetést vonják le, hogy a nemzetközi szervezetnek nem kell ténylegesen univerzálisnak lennie e két szempontból, sőt ténylegesen sem létezik olyan szervezet, mely megfelelne ezen kritériumoknak. A feladatkör szerint lehet egy szervezet univerzális, tagságát tekintve azonban csak törekednek ennek elérésére az univerzális nemzetközi szervezetek. BRUHÁCS szerint az *„általános és speciális feladatkör megjelölése viszonylagos, az általános feladatkör elsődlegesen a politikai együttműködést jelenti, és semmiképpen sem fogható fel úgy, mintha a nemzetközi együttműködés valamennyi tárgyára kiterjedne, továbbá a speciális feladatkörnek is vannak a nemzetközi kapcsolatok sajátos természetéből következő politikai elemei.”*⁴ (BRUHÁCS 2001: p. 21.). Ilyen értelemben az univerzalitás kritériuma BRUHÁCSNÁL

¹ SCHERMERS–BLOCKER 1995.

² Természetesen az egyes csoportosítási szempontok együttes alkalmazása pontosabb képet ad egy–egy nemzetközi szervezet nemzetközi intézményi rendszerben elfoglalt helyéről. Ennek alapján például az OPEC-ről megállapítható, hogy az zárt, speciális szervezet.

³ Vienna Convention on the Representation of States in their Relations with International Organizations of a Universal Character Done at Vienna on 14 March 1975, Art. 1., 1, (1).

⁴ A Bruhács által felvetett viszonylagosság tipikus példája az EBRD, mely pénzügyi intézményként speciális szervnek tekinthető, mégis expressis verbis kinyilatkoztatott politikai célokat is követ.

csak a tagsághoz kapcsolódik, s így egy nemzetközi szervezet akkor univerzális, ha tagsága a világ összes állama előtt nyitva áll.

Az univerzálissal a zárt szervezetek csoportját szokták szembeállítani. Ezek jellemzője, hogy kizárólag egy meghatározott körből kerülhetnek ki a tagok, s e meghatározott körön kívüli államok nem lehetnek tagjai.

SCHERMERS és BLOCKER csoportosításában a zárt nemzetközi szervezeteknek három alcsoportja van: a regionális, a közös háttérrel rendelkező államok szervezetei, valamint zárt speciális szervezetek. Felfogásuk szerint regionálisnak tekinthető az a szervezet, melynek tagsága kizárólag földrajzi kritériumokon múlik. Megállapítsuk szerint azonban a politikai tényezőknek legalább akkora szerepe van e kérdésben.

Tény, hogy a nemzetközi szervezetek politikai jellegzetességei is számítanak a regionális szervezetek meghatározásakor, a globálizáció és regionalizáció paradigmájának előtérbe helyezésével azonban érdemes a földrajzi és politikai tényezőkön kívül egyebeket is figyelembe venni.

Az Európai Központi Bank tagsága és műveleti területe

A közös európai monetáris politika intézményrendszerének kialakításakor két lehetséges modell merült fel. Az egyik szerint a nemzeti központi bankok megszűntek volna és helyüket, szerepüket egyedül az ECB vette volna át. A másik lehetőség az volt, hogy az ECB létrehozása mellett a nemzeti jegybankok is tovább léteznek, és a központi bankok rendszerét alkotva törekednek az árstabilitás európai szintű fenntartására.¹ Minthogy ez utóbbi modell valósult meg, a nemzeti központi bankok, bár részvényesei az ECB-nek, tulajdonképpen az ECB-nek alárendelve működnek.

Hogy a tagság szempontjából mennyire tisztán kötődik az ECB az Unióhoz, azt egy tágabb intézményi rendszerből – méghozzá a Központi Bankok Európai Rendszeréből – kiindulva kell vizsgálni. A TEC 107. cikk (2) bekezdése kimondja, hogy az ESCB az ECB-ből és a nemzeti központi bankokból áll. Minthogy a TEC 107. cikk (2) bekezdése nem határozza meg a nemzeti központi bankok körét, az ESCB/ECB Statútumának 1.2 cikke pontosítja az Alapszerződés rendelkezését, és kimondja, hogy az ESCB az ECB-ből és a tagállamok nemzeti központi bankjaiból áll. E rendelkezés nem csak azt rögzíti, hogy az eltéréssel rendelkező tagállamok központi bankjai is tagjai az ESCB-nek, de azt – az egyébként a nemzetközi szerződések jogából is következő körülményt – is megerősíti, hogy az ESCB tagsága zárt, és az EU tagállamok nemzeti központi bankjain kívül más állam központi bankja nem lehet tagja.

Az ESCB tagjainak kapcsolata azonban nem csak az alá-fölérendeltségi viszonyra épül. A nemzeti központi bankok ugyanis kiveszik a részüket egyrészt a szakmai viták lefolytatásából,² másrészt a stratégiai döntésekben is közreműködnek. Az előbbiek színterei a szakértői csoportok, az utóbbiak intézményes kerete az ESCB bizottsági rendszere.³ A rendszer további sajátossága, hogy mivel az ESCB-t az ECB döntéshozó szervei, a Kormányzótanács és az Igazgatótanács irányítják, így a nem-

¹ KÁKOSY-TÓTH 2004.

² Ibid.

³ Szakértői csoport például a Pénzügyi Jogászok Szakértői Csoportja (Financial Law Experts Group, FLEX Group), bizottságként említhető többek közt a Jogi Bizottság (Legal Committee, LEGCO), vagy a Piaci Műveletek Bizottsága (Market Operations Committee, MOC)

zeti központi bankok lényegében az ECB-nek alárendelt szerepkörben vannak. Ez az alárendeltség ellenben csak a közös valutát bevezető tagállamok központi bankjait érinti. Azon tagállamok központi bankjai, melyek nem vezették be az eurót, ugyan tagjai a rendszernek, de a nemzeti monetáris politikát saját maguk alakítják és az euró-zóna monetáris politikájával csak koordinált kapcsolatban állnak. Az egyeztetés az ECB Általános Tanácsában zajlik.

Az ECB műveleti területe elsősorban a tagállamokra terjed ki, azok közül is az euró-zónához tartozókra. Az ESCB/ECB Statútumának 23. cikke azonban felhatalmazza az ECB-t,¹ hogy harmadik ország központi bankjával, pénzügyi szervezeteivel és nemzetközi szervezetekkel kapcsolatot létesítsen, azonnali és határidős ügyleteket kössön, illetve bármilyen banki ügyletet lebonyolíthat. Nyilvánvaló, hogy ekkor is csak elsődleges célja érdekében tevékenykedhet.

Az ESCB tagságnak nincs feltétele, sőt minden nemzeti központi bank tagja annak, a közös monetáris politikában való részvételnek és az euró bevezetésének viszont szigorú előfeltételei vannak.²

Az Európai Központi Bank tehát az Európai Unió szupranacionális szerve. Ennek következtében nincs a nemzetközi pénzügyi intézmények klasszikus tagságához hasonló tagsága. Így az, hogy az ECB a tagsága alapján miként viszonyul az európai regionális integrációhoz, csak a banknak az ESCB-ben való szerepéből derül ki. A tagság szélességéből viszont egyértelműen látszik, hogy kapcsolata az európai integrációval a lehető legtisztább modellt, azzal a kitételrel, hogy a tagság nem klasszikus állami, hanem központi banki jelenlétet feltételez.

Az Európai Beruházási Bank tagsága és műveleti területe

Az Európai Beruházási Bank, a közösségi jogrendnek való viszonylagos alávettség mellett is egyértelműen kormányközi szervnek minősül. Ennek megfelelően tagjai államok, amelyek tételesen rögzített arányban jegyzik tőkéjét. A TEC 266. cikke értelmében a Bank tagjai a tagállamok. Ezt pontosítja az EIB Alapokmányának 3. cikke, mely a Bank tagjainak kimerítő felsorolását adja.³

Az Alapszerződés egyértelművé teszi, hogy tagsága nem áll nyitva a világ bármely országa előtt, nem is törekszik ilyesmire a Bank. A Bank tehát zárt nemzetközi pénzügyi intézmény. A tagság alapján azonban az is megállapítható, hogy az nem csak hogy az egész világ bármely nem európai országa elől zárt, de kizárja azon országokat is, melyek ugyan földrajzi értelemben Európához tartoznak, de nem tagjai

¹ Egyben a nemzeti központi bankokat is.

² Míg az újonnan csatlakozott tagállamoknak kötelező a közös valuta bevezetése, addig Dánia és az Egyesült Királyság opt-out technikával maradnak kívül az eurózónán, vagyis számukra az eurózónához való csatlakozás nem kötelező

³ Belga Királyság, Bolgár Köztársaság, Cseh Köztársaság, Dán Királyság, Németországi Szövetségi Köztársaság, Észt Köztársaság, Görög Köztársaság, Spanyol Királyság, Francia Köztársaság, Írország, Olasz Köztársaság, Ciprusi Köztársaság, Lett Köztársaság, Litván Köztársaság, Luxemburgi Nagyhercegség, Magyar Köztársaság, Máltai Köztársaság, Holland Királyság, Osztrák Köztársaság, Lengyel Köztársaság, Portugál Köztársaság, Román Köztársaság, Románia, Szlovén Köztársaság, Szlovák Köztársaság, Finn Köztársaság, Svéd Királyság, Nagy-Britannia és Észak-Írország Egyesült Királysága.

az Európai Uniónak, vagyis nem vesznek részt az európai integráció – csatlakozási értelemben vett – folyamatában.

Az EIB műveleti területe – ugyanúgy, mint az ECB-é – alapvetően csak a tagságra terjed ki. Különleges mandátuma alapján azonban szinte az egész világon nyújt hitelt és garanciát.

Így az EIB, tagsága alapján – és nem a hagyományos földrajzi értelemben, de – tisztán regionális pénzügyi intézménynek tekinthető. A globalizáció és regionalizáció paradigmája mentén történő csoportosításkor fontos szerepe van a hagyományos földrajzi szempontú minősítéstől való eltérésnek és annak, hogy az EIB ennek ellenére regionális intézménynek minősíthető, ezt a csoportosítást műveleti területéből levonható következtetések kevésbé zavarják meg.

Az Európa Tanács Fejlesztési Bank tagsága és műveleti területe

A CEB alapokmánya a tagság két csoportját különbözteti meg. Egyrészt a CEB tagja lehet bármely állam, mely tagja az Európa Tanácsnak, másrészt – bizonyos feltételek mellett – olyan más európai állam is tagja lehet, mely nem tagja annak.¹

Európa Tanácsi tagként az állam úgy válhat a Bank tagjává, hogy az Európa Tanács Főtitkárához címzett nyilatkozatot tesz, melyben kijelenti, hogy Kormánya elfogadja a CEB alapokmányát és – külön a Kormányzótanáccsal kötött megállapodás alapján – rögzített számú részvételi igazolást (*participating certificate*²) jegyez.

Azon európai államok, melyek nem tagjai az Európai Tanácsnak, a Bank által minden egyes esetben lefektetett speciális feltételeknek eleget téve válhatnak a Bank tagjává. Ezen túl természetesen ezen államoknak is letétbe kell helyezniük a Főtitkárnál azt az okmányt, amelyben elfogadják a CEB alapokmányát és a rögzített számú részvételi igazolás jegyzése alapján be kell fizetniük részesedésüket, továbbá eleget kell tenniük a külön meghatározott feltételeknek.³

A CEB Alapokmánya a tagok egy másik kategóriáját is számon tartja azzal, hogy lehetővé teszi az európai irányultsággal (European focus) rendelkező nemzetközi szervezetek számára a – külön a Kormányzótanács által meghatározott feltételek szerinti – tagként való csatlakozást.^{4,5}

A tagság szabályozásának konstrukciójából kiderül, hogy a CEB földrajzi értelemben regionálisan zárt tagsággal rendelkezik. Az Európa Tanácsi tagsághoz való kötöttség ugyanis háttérbe szorul azzal, hogy a Tanácson kívüli államok is tagjai lehetnek. Elgondolkodtató viszont a nemzetközi szervezeteknek biztosított lehetőség. Az „európai irányultság” kategóriájának rugalmas határai ugyanis felvetik a problémát, hogy mitől tekinthető európainak egy nemzetközi szervezet. Az Európai Unió egy-

¹ Az Európa Tanács tagja lehet bármely európai állam, mely akként ítéltetik, hogy képes és meg is akarja valósítani az Európa Tanács által lefektetett értékeket.

² Minden egyes részvételi igazolás 1 000 euró értékű. A tagok a részvételi igazolás számának megfelelően fizetik be részesedésüket euróban.

³ CEB Articles of Agreement, Art. III. a., b.

⁴ CEB Articles of Agreement, Art. III. c.

⁵ Érdekességként lehet megemlíteni, hogy az Alapokmány egyben arra is lehetőséget ad, hogy a nem Európa Tanács tag európai államok és nemzetközi szervezetek társulási megállapodást kössenek a Bankkal.

értelműen európai irányultságú nemzetközi szervezet, de például az EBRD tekinthető-e ilyennek?

A CEB műveleti területe szigorúan a tagságra korlátozódik, ám ellentétben más fejlesztési bankokkal abban a sajátos helyzetben van, hogy nem csak fejlődő országokkal áll pénzügyi kapcsolatban, hanem a tagjaiként jelen lévő fejlett európai országokkal is.

A tagság és a műveleti terület jelenlegi szabályozásából, továbbá a tagok aktuális összetételéből¹ mindezek alapján, azt a következtetést lehet levonni, hogy a CEB a hagyományos értelemben vett zárt, regionális nemzetközi pénzügyi intézmény.

Az Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank tagsága és műveleti területe

Az EBRD tagsága nyitva áll az európai és azon nem európai országok számára, melyek tagjai a Nemzetközi Valuta Alapnak.² Az EBRD alapokmánya a nem európai országok tagság számára csak közvetetten ír elő feltételeket azzal a megoldással, hogy elvárja tőlük: az IMF tagjai legyenek. A Valuta Alap legfontosabb elvárása tagjaival szemben valutáik konvertibilitása, így az lehetne mondani, hogy az EBRD azt várta, várja el leendő nem európai tagjaitól, hogy valutáik átválthatóságát ne korlátozzák. Más szemszögből viszont úgy látszik, hogy a Bank alapításával egy időben rendszerváltáson keresztül eső nem európai országokat kívánták ösztönözni a globális pénzügyi (intézmény)rendszerbe való beilleszkedésre, amihez természetesen hozzátartozik a valuták konvertibilitása is. A kitételnek annyiban viszont elenyésző a jelentősége, hogy a Valuta Alap már akkoriban is univerzális pénzügyi intézmény volt, s tagsága már akkor is megközelítette az ENSZ-ét. Ebből a szemszögből nézve e feltételt megérthető, hogy ez nem a tagság zártságát célozza, hanem csak egy speciális kikötés, amit a tagság feltételéül szabtak. Azt EBRD tagsága tehát egyértelműen nyitott a világ minden állama felé, vagyis e pénzügyi intézmény univerzális, amit igazol a tagság tényleges összetétele is.³ Külön érdemes megjegyezni, hogy az

¹ Albánia, Belgium, Bosznia–Hercegovina, Bulgária, Ciprus, Cseh Köztársaság, Dánia, Észtország, Finnország, Franciaország, Görögország, Grúzia, Hollandia, Horvátország, Írország, Izland, Liechtenstein, Lengyelország, Lettország, Litvánia, Luxembourg, Macedónia, Magyarország, Málta, Moldova, Németország, Norvégia, Olaszország, Portugália, Románia, San–Marino, Spanyolország, Svédország, Szerbia, Szent Szék, Szlovákia, Szlovénia, Svájc, Törökország. Látható, hogy többek közt Ausztria, az Egyesült Királyság, Monaco, Montenegró és Oroszország, távol maradnak, miközben ezen országok tagjai az Európa Tanácsnak. A CEB-nek jelenleg 39, az Európa Tanácsnak 47 tagja van.

² Agreement Establishing the EBRD, Art. 3. 1. (i.).

³ Albánia, Amerikai Egyesült Államok, Ausztrália, Ausztria, Azerbajdzsán, Belgium, Bosznia–Hercegovina, Bulgária, Ciprus, Cseh Köztársaság, Dánia, Egyesült Királyság, Egyiptom, Észtország, Fehérorosz–ország, Finnország, Franciaország, Görögország, Grúzia, Hollandia, Horvátország, Írország, Izland, Izrael, Japán, Kanada, Kazahsztán, Kirgiz Köztársaság, Koreai Köztársaság, Lengyelország, Lettország, Liechtenstein, Litvánia, Luxembourg, Macedónia, Magyarország, Málta, Marokkó, Mexikó, Moldova, Mongólia, Montenegró, Németország, Norvégia, Olaszország, Oroszország, Örményország, Portugália, Románia, Spanyolország, Svájc, Svédország, Szerbia, Szlovák Köztársaság, Szlovénia, Tadzsikisztán, Törökország, Türkmenisztán, Új–Zéland, Ukrajna, Üzbegisztán.

EBRD–nek minden kontinensről van tagja, ami még inkább azt erősíti, hogy tagsága alapján univerzális nemzetközi pénzügyi intézménynek tekintendő.

Az EBRD tagságát vizsgálva azonban szembeűnik egy tény, mely az eddig vizsgált nemzetközi pénzügyi intézmények elemzésekor még nem merült fel. Eszerint az EBRD–nek tagja az EIB és az Európai Közösség is.¹ Egy kormányközi és univerzális nemzetközi pénzügyi intézménynek, melynek tagjai a világ összes tájról verbuválódtak, tagja egy olyan kormányközi bank, mely egy regionális integráció saját szerve és mindemellett még tagja maga a regionális integráció is, melynek *sui generis* joga irányadó ez utóbbi bankra nézve, és melynek szupranacionális bírósága joghatósággal bír e bank felett.

Az EBRD műveleti területe is speciális a többi fejlesztési bankhoz képest, ugyanis az nem csak területileg behatárolt, vagyis nem csak Kelet– és Közép–Európára korlátozódik, hanem további kritérium, hogy ezen országoknak egyenletes fejlődést kell mutatniuk a piacvezérelt gazdaságba való átmenet felé. Ennek a szabálynak fontos szerepe van az EBRD jövőjét illetően, azzal együtt, hogy a szabályok ellenére közép–ázsiai országokban is tevékenykedik a Bank.²

KEZDŐ GONDOLATOK A GLOBÁLIS ÉS REGIONÁLIS PÉNZÜGYI INTÉZMÉNYEK ÚJABB SZEMPONTÚ ELHATÁROLÁSÁRÓL

Azzal, hogy a globalizáció és regionalizáció paradigmája mind nagyobb teret nyer, úgy a gyakorlati életben, mint a társadalomtudományokban, a nemzetközi pénzügyi intézmények univerzális–regionális kettősségén alapuló csoportosítása egyre kevésbé szolgál megfelelő rendező elvként. Ahhoz, hogy a nemzetközi pénzügyi intézményrendszert a mai gazdasági és pénzügyi élet tendenciáinak szempontjából pontosabban meg tudjuk határozni, szükséges a globális és regionális nemzetközi pénzügyi intézmények kategóriáját bevezetni, amelynek elhatárolási szempontjai azonban nem teljesen azonosak a hagyományos értelemben ismert univerzális és regionális felosztásból ismert tagsági kritériumokkal.

A regionalizáció, vagyis a regionális integrációk jelenkori léte és fejlődése módosítja a „regionális” fogalmának tartalmát. A regionális jelző egyre inkább a jelzett szó regionális integrációhoz való kötődését fejezi ki, ami tartalmilag lényegesen többet jelent a hagyományos értelemben vett, kizárólag földrajzi területhez kötődő tartalomnál.

E körülményeket figyelembe véve megváltozik a regionális szervezet és pénzügyi intézmény fogalmának tartalma is oly módon, hogy az már nem pusztán a tagság bizonyos földrajzilag összefüggő területre való korlátozottságát (zárttságát) jelenti, hanem azok valamiféle, illetve valamilyen mértékű kapcsolatát egy adott regionális integrációval.

Az európainak (regionálisnak) feltételezett pénzügyi intézmények céljainak, státuszainak, illetve tagságának vizsgálata segít ezen intézmények és az európai integráció között fennálló viszony közelebbi meghatározásában, s így lehetőség nyílik ezen intézmények globális pénzügyi intézményrendszerben elfoglalt helyének és a pénzügyi világregend reformjában betöltött szerepének tisztázásában.

¹ Agreement Establishing the EBRD, Art. 3. 1. (ii.).

² Például Kazahsztán (egy része még Európa keleti részén fekszik), Kirgiz Köztársaság, Türkmenisztán, Üzbegisztán és külön említendő Mongólia.

Az ECB és az EIB céljait tekintve világossá vált, hogy ezen intézmények egyértelműen és tisztán kapcsolódnak magához az Európai Unióhoz. Ezek az intézmények nyilvánvalóan uniós célokat szolgálnak tevékenységük során hozzájárulnak az Unió politikáinak végrehajtásához. Státuszukat megvizsgálva kiderült, hogy az ECB továbbra is kétség kívül és tisztán kapcsolódik az európai integrációhoz, hiszen szupranacionális szervként meghatározza az Unió monetáris politikáját, szükséges hatalommal is rendelkezik ennek végrehajtásához, és a Közösségi jog alapján felelősségre is vonható más uniós intézmények által. Az EIB kapcsolata az Unióval ennél lazább, ami elsősorban kormányközi jellegéből adódik. Ám számos tény és körülmény azt eredményezi, hogy az EIB sokkal szorosabb kapcsolatot mutat az Unióval, mint az a CEB és az EBRD esetében kimutatható lenne. Ezek közé tartozik, a bizonyos mértékű elszámoltathatósága, az ECJ joghatósága alá rendeltsége, a tény, hogy a Közösség Alapszerződése hozta létre, továbbá, hogy az Európai Bíróság joggyakorlata az EIB státuszát egyre közelebb igyekszik hozni a többi uniós intézményéhez.

Az ESCB és az EIB tagsága szintén tiszta kapcsolatot mutat az Unióval, hiszen tagjaik csak az Unió tagállami központi bankjai, illetve tagállamai lehetnek, minden más ország illetve központi bank tagsága elől elzárják őket alapító okirataik.

A CEB és az EBRD viszonya az európai integrációval már nem mutat ennyire tiszta képet. Megnézve a két intézmény célkitűzéseit nem mondható, hogy kizárólag és direkt módon szolgálnának uniós célokat úgy, mint az ECB és az EIB, ám az általuk követett politikai értékrend és az Unió politikai értékrendje, a két intézmény és az Unió tagságában fennálló részleges átfedések, valamint a CEB és EBRD tagságának szélesebb volta miatt azonban az Unió saját politikai – főleg külpolitikai – céljainak támogatására tudja használni azokat. A CEB kifejezetten alkalmas a migrációs feszültségek oldására, míg az EBRD elsősorban az európai, de nem uniós tagállam országok integrációjában használható fel.

Státuszuk alapján sem a CEB, sem az EBRD nem kötődik az Európai Unióhoz. Jogállásukat kizárólag a nemzetközi jog szabályozza, az ECJ joghatósága nem terjed ki rájuk, az uniós jog is csak közvetetten jelenhet meg a CEB műveleteinek jogi megítélésében. Az uniós intézményekkel való kapcsolat a CEB esetében külön politikai vagy nemzetközi megállapodáson alapszik, míg az EBRD-re nézve pusztán tulajdonosi viszonyt jelent. A tagság vonatkozásában az látszik, hogy a CEB tagsága nem korlátozódik az uniós tagságra, csak annak potenciális tagságára, amennyiben figyelembe vesszük azt, hogy bizonyos feltételek megléte esetén minden európai ország jelentkezhet uniós tagnak.

Az EBRD helyzete ennél sokkal összetettebb. Egyrészt tagsága univerzális, vagyis lényegében a világ minden tagja előtt nyitva áll. Másrészt tagja az Európai Közösség, vagyis egy regionális integráció. A „regionális” fogalmának tartalmi változását, valamint az univerzális jelleget hozzáadva e tényhez, az EBRD tagság alapján következtethető helyzete a nemzetközi intézményi rendszerben teljesen megváltozik.

A globalizáció paradigmája azt sugallja, hogy nem csak egyszerű univerzális szervezetek, hanem globális nemzetközi szervezetek, pénzügyi intézmények is létezhetnek. Minthogy a globalizáció és regionalizáció, mint folyamatok egymás mellett létező és egymás lényegi mozzanatát hordozó jelenségek, pontos meghatározásuk is egymáshoz való viszonyukban ragadható meg. Éppen ezért egy globális intézmény is csak a regionális intézményekhez való viszonyában definiálható. A tagság nyitottságát és zártságát figyelembe véve globális intézmények lényegében az univerzális

intézmények lehetnek. Egy univerzális intézmény nem lesz globális pusztán attól, hogy nyitott a *glóbusz* minden országa felé. Ebből következik, hogy egy univerzális intézmény akkor lesz globális, ha abban egy regionális integráció, vagy egy másik regionális intézmény taggá válik, hiszen a regionális szervezet megjelenése egy univerzális intézményben rendszertani értelemben a regionális szervezethez és a nemzetállami szinthez viszonyítva eggyel magasabb rendszerszintre emeli az univerzális intézményt.

Ilyen értelemben az EBRD – kizárólag a tagság figyelembe vételével – globális pénzügyi intézménynek tekintendő. Ezt cifrázza tovább az, hogy nem csak a Közösség, mint regionális integráció, de az EIB – mint regionális pénzügyi intézmény – is tagja az EBRD–nek.

Azt eldönteni, hogy mely nemzetközi pénzügyi intézmény tekinthető globálisnak és melyik regionálisnak, úgy lenne a legtisztább, ha kizárólag a tagság alapján lehetne ezt megtenni. Azonban figyelembe kell venni egyéb szempontokat is. Így érdemes számolni a tagság mellett azzal is, hogy mire irányul a nemzetközi pénzügyi intézmények célja és feladata, továbbá, hogy miként helyezethetők el a nemzetközi jogrendben és intézményi rendszerben ezek az intézmények.¹ A több szempontú vizsgálódás miatt természetesen a kapott kép megszűnik fekete–fehér lenni, ám minél pontosabb az elemzés, annál inkább vonhatók le helyes következtetések ezen intézmények nemzetközi pénzügyi rendszerben és a pénzügyi világrend reformjában betöltött szerepére nézve.

Összességében áttekintve az egyes intézmények jellegzetességeit megállapítható, hogy az ECB tisztán regionális intézmény. Kisebb hangsúllyal, de ugyanez elmondható az EIB–ről is. Itt érdemes megjegyezni, hogy az EIB szupranacionális jellegének erősítése csak segítené az EIB helyének tisztázását a nemzetközi pénzügyi intézményrendszerbe.

A CEB konstrukciója már korántsem ennyire tiszta, főképp, ha figyelembe vesszük, hogy az európai irányultságú nemzetközi szervezetek felé is nyitotta tagságát. Mégis könnyebben pozícionálható, mint az EBRD.

A több szempontú értékelés szerint a legkuszább helyzetben az EBRD van. A tagsági kérdéseket figyelembe véve ugyanis tisztán globális intézménynek tekinthető, aminek nem mond ellent státusza sem. Politikai céljai azonban erősen fűzik az Európai Unióhoz. Ez utóbbi körülmény azzal erősödik, hogy a Közösség úgy tagja az EBRD–nek, hogy közben a Közösség összes tagállama és egy majdnem teljesen regionális pénzügyi intézmény is tagja a Banknak. Ez azt mutatja, hogy az erőviszonyok az alapításkor úgy lettek kialakítva, hogy ezen átfedéseket kihasználva az Uniónak, mint európai regionális integrációnak döntő erőfőlénye legyen az intézményben. Ez enged arra következtetni, hogy amennyiben egy globálisnak szánt nemzetközi pénzügyi intézmény be kíván fogadni egy regionális integrációt, úgy az esetlegesen jelentkező ilyen átfedések hatását alaposan át kell gondolni.

¹ Természetesen számos más szempontot is figyelembe lehetne venni. Azonban bizonyosan nem szabad teljes értékkel tekintettel lenni például arra, hogy milyen földrajzi területeken végeznek műveleteket, hiszen – ahogy arra Inotai felhívja a figyelmet (INOTAI 1994) – a pénzügyi és tőkemozgások kapcsán nem igazán mutatható ki a regionalizáció, és minthogy a nemzetközi pénzügyi intézmények a nemzetközi tőkepiacról szerzik pénzeszközeik egy részét, emiatt kevésbé van mihez viszonyítani a globális és regionális jellegét.

A TÖBBI REGIONÁLISNAK TEKINTETT FEJLESZTÉSI BANK POZÍCIONÁLÁSA

A többi regionális fejlesztési bank¹ regionális integrációkkal való viszonyát is érdemes áttekinteni ahhoz, hogy általában a regionális fejlesztési bankok jövőbeli szerepe jobban körülhatárolható legyen. Ezek a nemzetközi pénzügyi intézmények a státuszukat illetően mutatják a legkisebb eltérést. A regionális integrációk Európán kívüli fejlettségét figyelembe véve teljesen triviális, hogy e bankok kivétel nélkül kormányközi jelleget öltenek. Kiténik ez abból, hogy legfőbb döntéshozó szerveikben minden tagállam képviselteti magát, s e szervek hozzák meg a tulajdonosi minőséghez köthető legfontosabb döntéseket. Döntenek például a nemzetközi egyezménynek minősülő alapító okirataik módosításáról, a Bank tevékenységének felfüggesztéséről, beszűntetéséről. Elfogadják a külső könnyvizsgálói jelentéseket és más pénzügyi kimutatásokat. Mindegyik egyezmény (alapító okirat) kimondja az intézmények jogi személyiségét, s szintén mindegyik esetében csak azon tagállam bíróságának joghatóságát ismerik el, melynek területén irodával, vagy kijelölt képviselővel rendelkeznek, illetve az adott országban értékpapírt vagy garanciát bocsátottak ki. A tagok, vagy volt tagok és egy érintett bank között kialakuló vitákban minden esetben nemzetközi választott bíróság jár el. E bankok politikai befolyásoktól való mentességét is biztosítani kívánták, ezért a Bank, annak vezetői és alkalmazottai nem avatkozhatnak a tagok politikai ügyeibe, és a tagok sem befolyásolhatják őket döntéseikben.

A Bankok tagsága többnyire zárt, ám az nem kifejezetten régióra korlátozódik. Mindegyik különbséget tesz a régióhoz tartozó és a régió kívüli tagok közt. Több banknak eredendően csak az adott régióhoz tartozó tagja lehetett, ám a nemzetközi fejlesztési politika fokozatos fejlődése, valamint a bankok tőkeigénye miatt és nagyobb megbízhatóságuk érdekében egy-egy régió kívüli fejlett országot is befogadtak az idők során. A tagság így regionális fejlődő és fejlett országok, valamint nem a régióhoz tartozó fejlett országok szerint osztható mindegyik intézmény esetében.

Egyes alapokmányok meghatározzák, hogy mit értenek az adott régió alatt, így például az ADB tekintetében ázsiai régió az ENSZ Ázsiai és Távol-keleti Gazdasági Bizottsága (*UN Economic Commission for Asia and Far East*, ECAFE) tagországai által lefedett terület minősül, az AfDB esetében pedig afrikainak a kontinens és szigetei.

Más bankoknál más megoldás fedezhető fel. Az IADB-nak eredeti tagjai azon államok, melyek egyben az Amerikai Államok Szervezetének (*Organisation of American States*, OAS) is tagjai, tagok ezen kívül Kanada, a Bahamák és Guyana, ám a Bank által meghatározott időben és feltételekkel tagjává válhatnak az IMF tagjai és Svájc is. Hasonló szabályozást választott a CDB is. Eszerint a Banknak tagja lehet bármelyik, a régióhoz tartozó állam, valamint olyan a régió kívüli állam, mely tagja az ENSZ-nek, szakosított szervének vagy a Nemzetközi Atomenergia Ügynök-

¹ Afrikai Fejlesztési Bank, (African Development Bank, AfDB), Amerika-közi Fejlesztési Bank (Inter American Development Bank, IADB), Ázsiai Fejlesztési Bank (Asian Development Bank, ADB), Karibi Fejlesztési Bank (Caribbean Development Bank, CDB). Az Iszlám Fejlesztési Bankot (Islamic Development Bank, IDB), annak szervező elve miatt nem lehet regionálisnak tekinteni. Egyébként az IDB tagja lehet az Iszlám Konferencia bármely tagja.

ségnek.¹ Lényegében tehát ez utóbbi kettő tagsága nyitott, s ilyen értelemben (sem) tekinthető regionálisnak. A bankok tagságának szabályozásából, sőt aktuális tagösszetételéből látszik, hogy azok akár több regionális integrációt is képesek lefedni. Operációs területük azonban kizárólag a régióhoz tartozó fejlődő országokra terjed ki.

A tagság bővítésének szükségessége mellett arra is törekedtek az addigi tagok, hogy megőrizzék a bankok regionális jellegét, elsősorban a fejlődő országok érdekében. Mindez intézményi „nyelvre” fordítva a regionális tagok szavazati ereje túlsúlyának megőrzését jelenti. Az AfDB-ben ezt sikerült megvalósítani, ám az ADB-ben Ausztrália, Japán, és Új-Zéland jelenléte kizárja ezt a lehetőséget. A regionális fejlődő országok érdeke a változások során kiszolgáltatott a fejlett országoknak, amelyből kettő regionálisnak tekinthető.²

A regionális fejlesztési bankok céljaikat tekintve a hagyományos értelemben vett régiók országaira koncentrálnak. A célok és feladatok tartalma azonban eltérő. Míg az ADB-nek a régió gazdasági növekedésének és együttműködésének előmozdítása a legfőbb célja a kül-, de főleg a régió belüli kereskedelem bővítése és a tagállamok gazdaságának harmonizációja útján, addig az AfDB a szociális fejlődést is finanszírozza. Erre törekszik a régióhoz tartozó tagállamok vonatkozásában külön-külön és együttesen is.³ Az AfDB és az IADB is törekszik arra, hogy a tagok gazdaságai egymás kiegészítői legyenek. A tagok gazdaságának ekképpen történő együttes fejlesztése már az integrációs folyamat egy óvatossabb, vagy kezdetleges megfogalmazásának tekinthető. Ezt az óvatosságot meghaladja például a CDB, amikor egyenesen az integráció fogalmát használja. A CDB a régióhoz tartozó tagok gazdasági együttműködését és integrációját kívánja elősegíteni.

Minthogy a regionális integrációk Európán kívül még kevésbé tekinthetőek gazdasági, pénzügyi, politikai és jogi egységnek, nehéz lenne kimutatni az egyes regionális fejlesztési bankok módosított tartalmú regionális jellegét. Ennek fényében kell vizsgálni lehetséges jövőbeli szerepüket is a pénzügyi világreformja kapcsán.

A FEJLESZTÉSI BANKOK KÖRÜLI FŐBB PROBLÉMÁK ÉS NÉHÁNY MEGOLDÁSI KÍSÉRLET

A multilaterális fejlesztési bankok helyzetének elemzése kapcsán CULPEPER 1994-ben rávilágított arra, hogy a magánszektorban e bankok általi támogatása ellentmondásos lenne, mert ilyen esetben lényegében közbankok mondanák meg a piacnak, hogy szerintük mi az életképes befektetés, és azt nem maga a piac döntené el. Éppen ezért a bankoknak másféle finanszírozási stratégiát kell találniuk. CULPEPER arra is felhívja a figyelmet, hogy a regionális fejlesztési bankok és a Világbank viszonyából kiderül, hogy a Világbank nagyon sokáig a regionális bankok előtt járt a befektetési stratégiáknak a változó gazdasági helyzetekhez való igazításában. Míg az 1970-es években e bankok viselkedésében viszonylag magas fokú hasonlóság volt megfigyelhető, addig az 1980-as évek adósságválsága megszüntette ezt a fajta egyezőséget a Világbank és a regionális fejlesztési bankok működése között. A Világbank

¹ Érdekes itt visszautalni az 1975-ös Bécsi Konvenció fogalom-meghatározására, mely ezen intézményeket említette tételiesen az univerzális nemzetközi szervezetek definíciójában.

² CULPEPER 1994.

³ Hasonlóképpen fogalmaz kizárólag a gazdaságot érintően az IADB Alapokmánya is.

elindította a feltételeken alapuló strukturális átalakítási hitelpolitikáját, ám a regionális fejlesztési bankok évekkal elmaradtak annak bevezetésében, nem utolsó sorban azért, mert kezdetben nem voltak meg hozzá a személyi feltételeik, később azért, mert sok esetben – főleg Latin–Amerika tekintetében – ellentmondásosnak bizonyult. Amint a regionális bankok szintén elkezdték a politika–alapú (*policy-based*) hitelezési stratégiát követni, a Világbank és a közöttük lévő összhang újra helyreállt. A forrásáramlás tekintetében kimutatható a Világbank dominanciája, hiszen például az IADB nettó kifizetéseinek 77%–a, az ADB–ének 31%, míg az AfDB–ének 38%–a a Világbanktól származott, ám a banksoportokat nézve 60%–ról és 57%–ról lehet beszélni.¹ Ország–szinten azonban a regionális fejlesztési bankok átvették a vezető szerepet. A Világbank szerepe mára már nem domináns, sőt a regionális bankok a meghatározóak. A regionális bankok az 1980–as évek végén és az 1990–es évek elején létrehozták társszervezeteiket, melyek hasonló szerepet tölthettek be a régió finanszírozásában, mint amit a Világbank esetében az Nemzetközi Pénzügyi Társaság (*International Finance Corporation*, IFC). Ennek következtében merült fel a dilemma a magánszektor támogatása kapcsán. Így adódik az a helyzet, hogy a regionális fejlesztési bankoknak meg kell találniuk megfelelő szerepüket a nemzetközi pénzügyi rendszerben.

Látható, hogy a fejlesztés fogalma az évtizedek során fokozatosan átalakult. Ez a változás az 1990–es években is megfigyelhető volt, amikor kialakult az az általános felfogás, hogy a multilaterális fejlesztési bankok feladata az olyan közjavak biztosítása, mint például az infrastruktúra, a szociális szolgáltatások, vagy a megfelelően működő államszervezet.²

Az 1990–es évek végére azonban bebizonyosodni látszott, hogy a nemzetközi fejlesztési bankoknak nem volt meg a megfelelő kapacitásuk az egyébként hasznosnak tűnő intézmény–fejlesztés (*institution–building*)³ hatékony finanszírozásához.⁴

A regionális fejlesztési bankok Világbankkal szembeni dominanciája a finanszírozás terén és a fejlesztés fogalmának kiszélesedése tehát magával hozta azt a problémát, hogy a regionális fejlesztési bankoknak új szerepet kell találniuk. A ténylegesen felvállalható szerep pedig tulajdonképpen adva van minden egyes bank alapokmányában. Erre tulajdonképpen már CULPEPER is rámutat, mikor kifejti, hogy a regionális fejlesztési bankok feladata az volna, hogy a régiókon belüli integrációt előmozdítsák oly módon, hogy hozzájárulnak például valuta clearing rendszerek kialakításához, határon átvéelő befektetések kiépítéséhez, a munkaerő–mobilitás megteremtéséhez.

A kapacitások elégtelensége azonban mind a mai napig fennáll. Éppen ezért szükséges a multilaterális fejlesztési bankok tevékenységének összehangolása. Ennek több formája létezik. Európában elő példaként lehet említeni azt az esetet, hogy a 10 EU tagjelölt ország annak idején felkérte a Világbankot, hogy koncentrálja segítség-

¹ CULPEPER 1994.

² A fejlesztés fogalmának a jó kormányzás (good governance) elemével való kibővülése egyben magával hozta a regionális bankok addig legfeljebb csak burkoltan jelenlévő politikai megfontolásait is. (CULPEPER 1994.)

³ Intézmény alatt itt nem szervezetekre kell gondolni, hanem általában a gazdaság, politika, társadalom működési kereteire, például jog és annak kikényszeríthetősége, gazdasági viszonyokban felmerülő viták rendezése, hatékony pénzügyi felügyelet.

⁴ LINDBAEK–PFEFFERMANN–GREGORY 1998.

nyújtását az ő csatlakozási szándékuk támogatására. Ennek eleget téve a WB megvizsgálta, hogy miként lehetne egy efféle segítséget összehangolni az európai pénzügyi intézmények tevékenységével. Az együttműködés sikeresnek bizonyul, mert az újonnan EU taggá vált országok fokozott érdeklődésére a WB megvizsgálta az együttműködés további lehetőségeit is. Felismerve, hogy mely területen van komparatív előnye, végül elsősorban a szakmai segítségnyújtásból veszi ki a részét. Mint-hogy a csatlakozással az új tagok számára jobb feltételű hozzáférés biztosított az EU különböző pénzügyi forrásaihoz, teljesen világos volt, hogy a világbanki források szerepe lecsökken ezen országok vonatkozásában. Így végül is a szakmai asszisztencia mellett a különböző projektekbe úgy vonható be a WB, hogy a strukturális alapokból finanszírozott projektek által nem fedezett összegekre továbbra is rendelkezésre állnak a világbanki eszközök. Az új tagok csatlakozásával a Világbank így nagyobb hangsúlyt képes fektetni a kelet- és dél-európai országokra, hogy az EU csatlakozáshoz szükséges követelményeket teljesíteni tudják.¹

A hatékonyság növelésének módja tehát a tevékenységek és hitelezési politikák különböző tárgyakban való összehangolását jelenti. Az összehangolásra vonatkozó legfontosabb szempontokat külön megállapodásokban rögzítik. Európa esetében az egyik ilyen megállapodás a WB, az IFC, az európai régióban működő multilaterális fejlesztési bankok és az Európai Bizottság között kötött meg a közép- és kelet-európai országok, Ciprus, Málta és Törökország csatlakozási előkészületeinek érdekében történő együttműködés tárgyában.²

Európa esetében a másik mód, hogy a regionális bankok és adott esetben az Európai Bizottság részvételével kötnek olyan megállapodásokat, amelyek a bankok és a Közösség tevékenysége közti szinergia megeremtését célozza. Tipikusan uniós célokat szolgáló megállapodás az, mely a Bizottság, az EIB és az EBRD között jött létre 2006-ban.³ Ennek értelmében a Bizottság elsősorban energia, telekommunikáció és szállítmányozási kérdésekben együttműködik a saját bankjával, az EIB-el és – az Unióval való viszonyát tekintve igen kusza helyzetben lévő – EBRD-vel Kelet-Európában, Dél-Kaukázusban, Oroszországban és Közép-Ázsiában. Figyelembe véve az operációs területeket és szektorokat teljesen nyilvánvaló, hogy a megállapodás, amibe az EBRD-t is bevonták, az EU Szomszédsági Politikájának végrehajtását jelenti, így lényegében az EBRD teljes mértékben az Unió külpolitikai céljait szolgálja.⁴

A Világbankkal fennálló megállapodás értelmében a WB (és az IFC) szintén hozzájárult az Unió terjeszkedési politikájának megvalósításához. A különbség egyrészt abban jelentkezik, hogy az nem a szomszédsági politika, hanem a csatlakozási stra-

¹ Finanszírozta az új tagok kapcsán és finanszírozza most is például az infrastrukturális fejlesztéseket, illetve az EU szabályok implementálását az adott ország jogrendszerébe.

² Memorandum of Understanding between the European Commission, in liaison with the European Investment Bank, the European Bank for Reconstruction and Development, the International Bank for Reconstruction and Development, the International Finance Corporation, the Nordic Investment Bank, the Nordic Environment Finance Corporation and the Council of Europe and Development Bank, the Black Sea Trade & Development Bank on cooperation for accession preparation of Central and Eastern European Countries, Cyprus, Malta and Turkey.

³ Memorandum of Understanding between the Commission, EIB and EBRD to facilitate the joint financing of projects in Russia, Eastern Europe, Southern Caucasus and Central Asia.

⁴ Az EIB és az EBRD mindezekén túlmenően a közös operációs területeken kofinanszírozásban is részt vesz.

tégia keretein belül történt, másrészt abban, hogy a Világbank konkrét politikai értékrend híján tette ezt.

Ez a helyzet jól érzékelteti egyrészt azt, hogy a Világbank politikai értékrend híján is képes szolgálatára lenni európai – de éppen ezen értékrend hiánya miatt – más regionális érdekeknek és regionalizációs fejlődésnek is, másrészt azt, hogy a tagság alapján globálisnak tekintendő EBRD politikai értékrendje okán Európához kötődik, és kizárólag európai terjeszkedési célokat szolgál,¹ nem képes arra, hogy más regionális érdeket szolgáljon, vagy más regionalizációs fejlődéshez járuljon hozzá.

Megszakítva a gondolatmentet megállapítható, hogy a globális és regionális intézmények tagság alapján történő elhatárolása mellett szakpolitikai és politikai alapon is elhatárolhatóak a nemzetközi pénzügyi intézmények, mégpedig úgy, hogy amennyiben egy univerzális pénzügyi intézmény saját szakpolitika híján és politikai elfogultság nélkül képes támogatni régiókat, úgy alkalmas arra, hogy globális legyen, s amennyiben e téren erősen kötődik egy régióhoz, mint például az EBRD, úgy globális intézményi jellege kétségessé válik.

Továbbfűzve a gondolatsort: az EIB alapvetően képes kiszolgálni az EU belső integrációs igényeit, hiszen pont az a feladata, hogy az EU tagjainak harmonikus együttműködését elősegítse. Ennek okán elsősorban az EU mélyítésében működik közre, míg az EBRD – az EU tagállamain kívüli tagsága révén – elsősorban az Unió szélesítése kapcsán tevékeny. Minél több ország fér tehát hozzá az Unió egyéb forrásaihoz, annál inkább háttérbe szorul az EBRD, nem utolsósorban azért, mert operációs területe – az Alapokmányban lefektetett céljai okán is – az Unión kívülre szorítja. Ez a veszély kevéssé áll fenn a Világbank esetében, hiszen nincs kizárva az a lehetőség, hogy más régiókat segítve tevékenykedjen, másrészt a fejlettség magasabb szintjén álló régióknak is nyújthat hiteleket.

A kapacitások hatékonyabb kihasználását szolgálja a regionális fejlesztési bankok és a Világbank közötti együttműködés folyamatos felülvizsgálata. A fejlesztési bankok működése közötti koherencia megteremtése érdekében működik a kétévente összeülő Pénzügyi Irányító Munkacsoport (*Financial Management Working Group*, FMWG), aminek al csoportjai felépítésében tetten érhető a vertikális összehangoltság igénye. Az Afrikai al csoport tagjai az AfDB, az IDB és a WB, az ázsiai al csoport tagjai pedig az ADB, IDB és a WB. Ez a vertikális összehangolás létezik megállapodások szintjén is, hiszen a WB, az EBRD és az EIB közötti megállapodáshoz hasonlóak léteznek a Világbank és más regionális fejlesztési bankok közt is.

A regionális fejlesztési bankok legkézenfekvőbb jelenbeli és középtávú szerepe tehát abban áll, hogy hozzásegítik regionális tagállamaikat a regionális gazdasági integrációhoz. Ennek egyik fontos eszköze lehet az intézményfejlesztés, amely akkor lehet igazán sikeres, ha nem csak horizontális viszonyban, vagyis a donor tagokkal való kapcsolatukban mutatnak aktivitást, hanem vertikálisan is kellő együttműködést valósítanak meg a Világbankkal (csoporttal).

¹ A politikai elkötelezettséget jól mutatja az is, hogy az Európai Közösség 2005-ben 250 millió euróval járult hozzá az EBRD tevékenységéhez, különböző formákban, míg halmozódó hozzájárulásai elérik a 2,3 milliárd eurót, ami az EBRD befizetett tőkéje és teljes tartalékai negyedének felel meg. (Statement by Joaquín Almunia Governor for the European Community, EBRD Annual Meeting, London 21–22 May 2006.)

Kérdés, hogy milyen változásokat hozhat a regionális integrációk megerősödése az egyes regionális fejlesztési bankok „alatt”? Amennyiben oly mértékben képes sikeres lenni egy regionális integráció, hogy hasonlóan az EU-hoz, ténylegesen képes legyen relatíve egységesen fellépni, úgy sok szempontból, nagyjából olyan helyzetbe kerülnének e regionális fejlesztési bankok, mint amilyenben jelenleg a CEB van, mert úgy az adott regionális integráció képes lenne politikai akaratát megjeleníteni az érintett bankban, s tevékenységi területét tekintve is egyszerre működhetne tovább a földrajzilag meghatározott területen belül és a regionális integráción belül párhuzamosan. Intézményileg és jogilag továbbra is független lenne az adott integrációtól.

Ilyen szempontból nézve a Közösség viszonyát az EIB-vel és az EBRD-vel kitűnik, hogy az EBRD nem működhet az Unió területén, míg az EIB-nek főszabály szerint tartózkodnia kéne az Unió kívüli hitelek és garanciák nyújtásától. Az Unió azért támogatja az EBRD-t fiskális jellegű forrásokból, hogy olyan területeken szolgálja céljait, ahol portfóliójának gyengülésétől tartva az EIB már nem kíván megjelenni, de az még rendkívül fontos, mondjuk a Szomszédosági Politika megvalósítása szempontjából. Az tény, hogy az EIB-nek nem elhanyagolható szempontból főként az Unión belül kéne tevékenykednie, érzékelhető abból, hogy a Bizottság egyetértett a FEMIP program Euro-Mediterrán Fejlesztési Bankká történő alakításának gondolatával és a Tanácsnak címzett jelentésében előnyei mellett érvelt.¹

Vagyis az EIB és az EBRD együttesen vannak nagyjából abban a viszonyban az Unióval, mint amilyenben a többi regionális bank lenne. Ez utóbbiak azonban nem lennének elszámoltathatóak az integráció által még annyira sem, mint jelenleg az EIB. Emiatt merülhet fel a gondolat, hogy egy erősebb regionális integrációs szervezet létre hozhat egy, a szupranacionális jegyeit hordozó, elszámoltatható regionális bankot, ami már sokkal inkább lenne regionális a módosult régiófogalomnak megfelelően. Ilyen regionális bankok létesítése csökkentené az igényt a jelenleg működő fejlesztési bankok iránt, viszont egyfajta szerepmegosztás alakulhatna ki a kettő között. A szupranacionális bank szolgálhatná az integráció további mélyülését, míg a kormányközi bank az EBRD-hez hasonlóan a szélesítés jegyében működhetne tovább.

E legutóbbi helyzettel összevetve az EBRD és az Unió viszonyát látható, hogy mivel az EBRD nem nyújthat hiteleket az Unión belüli tagjainak, ezért az Unió fokozatos bővülésével és az országok gazdaságának piac-vezéreltté válásával az EBRD fokozatosan veszít működési területéből, és így hatékonyságából.² Ez a helyzet nem feltétlenül állna fenn a többi, jelenleg létező regionális fejlesztési bank vonatkozásában, mert azok továbbra is működhetnének a regionális integráció területén.

Összehasonlítva az Európai Unió és fejlesztési bankjai viszonyát a többi regionális fejlesztési bank és tagjainak jövőbeli várható viszonyával kitűnik, hogy az előbbi,

¹ A Bank megalapítása ennek ellenére kétséges, mert sem az EU belül, vagyis intézményei között, sem az EU tagállamok és Mediterrán országok pénzügyminiszterei között nincs meg a konszenzus a Bank létesítése kapcsán. http://findarticles.com/p/articles/mi_hb4778/is_200606/ai_n17373982 (2007. július 2.)

² Ennek kapcsán említendő meg, hogy az EBRD EIB-vel való egyesülésének gondolata már felmerült. (I.: A discussion between Alfred Steiner and Jacques Attali = EIB Papers, International Financial Institutions in the 21st century, 40th Anniversary Issue, Volume 3, No. 2, 1998.) Az EBRD tagságát tekintve univerzális, sőt globális. Eppen ezért nem kéne kizárni például az IFC-vel, vagy a Világbankkal való egyesülésének lehetőségét sem. Kétségtelen, hogy mind az európai és a globális forrásokhoz való hozzárendelése mellett szólnak érvek és ellenérvek.

történelmi okoknál fogva, nem annyira tiszta, mint az utóbbi. A történelmi fejlődés miatt kevésbé átgondolt regionális pénzügyi intézményi rendszer szolgálja az EU érdekeit, mint amilyen más jövőbeli integrációs szervezetekét szolgálhatja.

Az viszont semmiképp sem vonható kétségbe, hogy a regionális fejlesztési bankok majd mindegyik régió és regionális integrációs szervezet tekintetében ugyanazt a szerepet töltik be.

KÖVETKEZETÉSEK

Az Európai Unió európai fejlesztési bankokkal való viszonyának elemzése következtetéseket enged meg más gazdasági térségek fejlesztési bankjainak a nemzetközi pénzügyi intézményrendszerben fennálló jelenlegi helyzetére vonatkozóan. Ennek alapján az egész fejlesztési banki rendszer jövőbeli szerepe is világossá válik.

A fejlesztési bankok – akár univerzálisak, akár regionálisak – egyszerre foglalják magukba a gazdasági és politikai érdekek találkozási pontját. STIGLITZ megállapítása szerint a hatékony állam növeli mind a magán-, mind az állami tőke áramlását.¹ Kiindulva abból, hogy egyrészt a regionális integrációk akkor tudnak igazán hatékonyak lenni, ha szupranacionális intézményekhez telepítik addig nemzeti szinten lévő hatásköreiket, másrészt, hogy az államok egyre inkább hajlandóak feladni szuverenitásukat, arra lehet jutni, hogy a regionális fejlesztési bankok, hosszú távon nem csak a tagállami szintű liberalizációt támogathatják az intézményfejlesztés finanszírozásával. Hozzájárulhatnak az „alattuk” szerveződő regionális integrációs szervezet intézményeinek minél jobb kialakításához is azáltal, hogy a tagállami intézmények regionális szinten alakított intézményekhez való igazításában segíti a tagállamokat. Így hozzájárulhatnak a regionális integrációk következetes fejlődéséhez a már meglévő szakismereteikkel és vertikálisan is összehangolt tevékenységeikkel, s ebben a felépítményben a Világbank régiók közti különbségtétel nélkül támogatja a regionális integrációk fejlődését.

Mint ahogy (nem csak az európai) regionális fejlesztési bankok – deklaráltan – a tagállamok regionális integrációját célozzák, és ezen intézmények tagjaiként a fejlett országok is nagymértékben hozzájárulnak e célhoz, tulajdonképpen teljesen érthetetlen, hogy amit tagállami és regionális szinten támogat a nemzetközi közösség, azt miért nem kell támogatni globális szinten. A nemzetállami, regionális és globális politika-alakítás inkonzisztenciája a globalizálódó világban súlyos működési zavarokat okozhat.

Nagyon komoly veszélyt jelent, hogy míg a nemzetközi közösség a regionális fejlesztési bankok és a Világbank működésén keresztül támogatja a regionális integrációt, addig egyik Bretton Woods-i intézményben, de főleg az IMF-ben sem tudja biztosítani a tagságot a regionális integrációs szervezeteknek. A szakpolitikai stratégiák három szintje közötti inkonzisztenciának az lehet az eredménye, hogy a nemzetközi közösség a kooperatív stratégia helyett a károsan versengő stratégia felé tereli a regionális integrációkat. Éppen ezért, ha a nemzetállamok a regionális pénzügyi intézményeken keresztül finanszírozási eszközökkel támogatják a regionális integrációk fejlődését, akkor az univerzális pénzügyi intézmények szintjén – vagyis felülről – ugyanezt kéne tenniük azzal is, hogy globálissá alakítják a jelenleg csak univerzálisnak tekinthető nemzetközi pénzügyi intézményeket.

¹ STIGLITZ 1998.

IRODALOMJEGYZÉK

- 40 Years' Activity, European Investment Bank, 1998.
- AKINRINSOLA, IWA: (2003) Monetary integration in West Africa, *Journal of International Banking Regulation*, Vol. 5, No. 1, pp. 21–34.
- AMICORUM, LIBER – ZAMBONI GARAVELLI, PAOLO (ed.): (2005) Legal aspects of the European System of Central Banks, European Central Bank.
- ANTALÓCZY KATALIN – KINCZER ÉVA: Magyarország és a Világbank kapcsolatai, *Európa Fórum*, V. évfolyam, 4. szám, 1995. december, 49–69. oldal.
- BÁGER GUSZTÁV: (2003) Az IMF és a Világbank új prioritásai, *Stratégiai Füzetek: Globalizáció, Európai Unió, Gazdaságpolitika*, Miniszterelnöki Hivatal Kormányzati Stratégiai Elemző Központ, Budapest.
- BAJTAY PÉTER: Az Európai Unió a nemzetközi rendben, *Külpolitika*, VI. évfolyam 1–2. szám 2000, tavasz–nyár, 80–104 oldal.
- Bretton Woods: Looking to the Future, Commission Report, Staff Review, Background Papers, Bretton Woods Commission, July 2004.
- BRUHÁCS JÁNOS: (1998) Nemzetközi jog I., Általános rész, Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- BRUHÁCS JÁNOS: (1999) Nemzetközi jog II, Különös rész, Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- BRUHÁCS JÁNOS: (2001) Nemzetközi jog III, Nemzetközi szervezetek, Dialóg Campus, Budapest – Pécs.
- BRÜLL MÁRIA: (1993) Nemzetközi pénzügyi szervezetek és magyarországi kapcsolataik, Budapest, KJK.
- BUIRA, ARIEL (ed.): (2005) The IMF and the World Bank at Sixty, Wimbledon Publishing Company.
- CLAESSENS, STIJN – UNDERHILL, GEOFFREY R. D.: (2005) The need for institutional changes in the global financial system: an analytical framework, *Discussion Paper* No. 4970, Centre for Economic Policy Researches, March.
- COHEN, BENJAMIN J.: (2004) The Triad and the Unholy Trinity: Lessons for the Pacific Region In: Cohen, Benjamin J. (ed): International monetary relations in the new global economy, Edward Elgar Publishing Limited.
- COICAUD, JEAN-MARC – PEREIRA DA SILVA, LUIZ A.: (2003) The legitimacy of international organisations and the future of global governance. In: UNDERHILL, GEOFFREY R.D. – ZHANG, XIAOKE (ed.): (2003) International financial governance under stress: global structures versus national imperatives, Cambridge University Press.
- CULPEPER, ROY: (1994) Regional Development Banks: Exploiting their Specificity, Bretton Woods: Looking to the future, *Background Papers: Relations with Other Institutions*.
- EBRD, The European Bank for Reconstruction and Development, The first ten years of a new-generation bank.
- FANTETTI, RAFFAELE (ed.): (2001) EBRD. The first ten years of a new-generation Bank, European Bank for Reconstruction and Development.
- FARES, SAMER: (2003) Current Payments and Capital Movements in the EU–Mediterranean Association Agreements, *Legal Issues of Economic Integration* 30(1): 15–33.

- FRENKEL, JACOB A. – GOLDSTEIN, MORRIS (ed.): (1991) International financial policy: essay in honour of Jacques J. Polak, International Monetary Fund.
- HALLERBERG, MARK – STRAUCH, ROLF – HAGEN, JÜRGEN VON: (2004) The design of fiscal rules and forms of governance in European Union Countries, *Working Paper Series* No. 419, European Central Bank, December.
- HELLEINER, ERIC: (1995) Explaining the globalization of financial markets: bringing states back in, *Review of International Political Economy*, 2:2 Spring, pp. 315–341.
- INOTAI ANDRÁS: (1994) Az új regionalizmus a világgazdaságban, *Külgazdaság*, 1994/II. szám.
- KÁKOSY CSABA DR. – TÓTH TÍMEA DR.: (2004) Az Európai Központi Bank, *Európai Füzetek* 56.
- KLEIN, MICHAEL: (1998) One hundred years after Bretton Woods: A future history of the World Bank Group, *EIB Papers*, International Financial Institutions in the 21st century, 40th Anniversary Issue, Volume 3, No. 2.
- KOKKO, ARI – GUSTAVSSON, PATRIK: (2004) Regional Integration, foreign direct investment, and regional development, *EIB Papers*, Volume 9 No. 1.
- LANE, JAN ERIC: (2006) Globalization and Politics, Promises and Dangers, Ashgate.
- LÁNYI KAMILLA: (1997a) A globális konvergencia változatai: Washington és Maastricht – I rész, *Külgazdaság*, XLI. évfolyam, 11. szám.
- LÁNYI KAMILLA: (1997b) A globális konvergencia változatai: Washington és Maastricht – I rész, *Külgazdaság*, XLI. évfolyam, 12. szám.
- LAZER, DAVID: Global and Domestic Governance: (2006) Modes of Independence in Regulatory Policymaking, *European Law Journal*, Vol. 12, No. 4, July, pp. 455–468.
- LINDBAEK, JANNIK – PFEFFERMANN, GUY – GREGORY, NEIL: (1998) The evolving role of multilateral development banks: History and prospects, *EIB Papers*, International Financial Institutions in the 21st century, 40th Anniversary Issue, Volume 3, No. 2.
- MCKAY, JULIE – ARMENGOL, MARIA OLIVA – PINEAU, Georges (ed.): (2005) Regional economic integration in a global framework. G–20 workshop 22–23 September 2004, European Central Bank.
- PÉTERFALVI TAMÁS: (2002) Az IMF és a Világbank, avagy a globalizáció fellegvárai. In.: Scheller, Hanspeter K.: (2004) European Central Bank, Role, Function and History, European Central Bank, Frankfurt.
- SCHERMERS, HENRY G. – BLOCKER, NIELS M.: (1995) International Institutional Law, Third Revised Edition, Kluwer Law International.
- SHIHATA, IBRAHIM F.I.: (1990) The European Bank for Reconstruction and Development, A Comparative Analysis of the Constituent Agreement, Graham&Trotman/Martinus Nijhoff.
- SOBEL, ANDREW: Domestic policy choices, political institutional changes, and financial globalization, *International Interactions*, Vol. 24, No. 4. pp. 345–377.
- Specifications on the implementation of the Stability and Growth Pact and Guidelines on the format and content of the Stability and Convergence Programmes.
- STIGLITZ, JOSEPH E.: (1998) International financial institutions and the provision of international public goods, *EIB Papers*, International Financial Institutions in the 21st century, 40th Anniversary Issue, Volume 3, No. 2.
- STIGLITZ, JOSEPH E.: (2003) A globalizáció és visszásságai, Napvilág Kiadó.

- STURM, MICHAEL – SIEGFRIED NIKOLAUS: (2005) Regional Monetary Integration in the Member States of the Gulf Cooperation Council, Occasional, *Working Paper Series* No. 31, European Central Bank, June.
- SZEPES MÁRTON: (2005) Az Európai Unió kapcsolata nemzetközi pénzügyi intézményekkel, különös tekintettel a szervezeti kérdésekre, *EU Working Papers*, 3, 81–104 oldal.
- The Eurosystem, the Union and beyond. The single currency and implications for governance. An ECB colloquium held in honour of Tommaso Padoa-Schioppa 27 April 2005, European Central Bank, 2005.
- THIRKELL-WHITE, BEN: (2005) The IMF and the politics of financial globalization: from the Asian crisis to a new international financial architecture? *International political economy series*, Palgrave MacMillan (Firm).
- UNDERHILL, GEOFFREY R.D. – ZHANG, XIAOKE (ed.): (2003) International financial governance under stress: global structures versus national imperatives, Cambridge University Press.
- WALZENBACH, G. P. E (ed): (2006) European Governance: policy making between politization and control, Ashgate Publishing Limited, Aldershot.
- WEBB, MICHAEL C.: (1994) Capital mobility and the possibilities for international policy coordination, *Policy Sciences*, 27, pp. 395–423.